

Факултет инжењерских наука Универзитета у Крагујевцу

Назив студијског програма: Инжењерски менаџмент

Ниво студија: Мастер академске студије

Модул:

Предмет: Инжењерска Економија

Број индекса: 621/2013

Милан, Б. Милошевић

Конкурентност привреде Србије у процесу интеграције са Европском Унијом

мастер рад

Комисија за преглед и одбрану:

1. Др Рајко Чукић - ментор

2. _____

3. _____

Датум
одбране: _____

Оцена: _____

У оквиру овог мастер рада кандидат треба да прикаже токове интеграције Србије и Европске Уније, конкурентност привреде Републике Србије у процесу интеграција са Европском Унијом. Такође, приказати обим и структуру увоза и извоза Србије и Европске уније, структуру страних директних инвестиција из ЕУ, као и инвестициони амбијент у Србији и подизање конкурентности привреде Србије.

Препоручена литература:

- [1] Будимир, Б., Међак, В., *Водич кроз придруживање Србије Европској унији*, 16АС Фонд, Београд, 2008.
- [2] Здравковић М., *Посткризни модел економског раста и развоја Србије 2011-2020.*, УСАИД. Фонд за развој економске науке, Београд, 2010
- [3] Комшић Ј., *Принципи Европске уније*, Асоцијација мултиетничких градова југоисточне Европе, 2013.

Крагујевац, 02.06.2014.

ментор:

Рајко, Чукић проф.др

РЕЗИМЕ РАДА

Овај рад се односи на утврђивање значаја уласка Србије у Европску унију у циљу развоја националне економије. Такође, у раду ће се указати на потребу спровођења озбиљне економске реформе која захтева велику одговорност привредних субјеката и финансијских институција у циљу подизања ефективности сарадње Србије и ЕУ. Циљ истраживања је анализа ефеката повезивања земаља у различите облике економских интеграција, користи и трошкова које те интеграције имају за развој националних економија земаља чланица. Такође, један од циљева истраживања је и да се укаже на потребу формирања адекватне националне стратегије за улазак у Европску унију. Први део рада носи назив Економска политика Европске уније и ефекти чланства, и у оквиру овог дела рада ће бити највише речи о развоју Европске уније кроз историју. Биће објашњен настанак Европске уније, као и карактеристике и функционисање. Посебна пажња ће бити посвећена утицају економске политике Европске уније на земље чланице, са освртом на однос Европске уније и Србије јер чланство у ЕУ је први стратешки спољнополитички приоритет Републике Србије. Други део рада носи назив Економска сарадња Србије и Европске уније, где ће бити речи о спољнотрговинској сарадњи Србије и Европске уније. У оквиру ове сарадње, анализираће се обим и структура увоза и извоза Србије и Европске уније, као и квалитативне промене спољнотрговинске размене. Део истраживања посветиће се страним директним инвестицијама Европске уније у Србији, и на инвестициони амбијент у Србији, динамику страних директних инвестиција из Европске уније, као и структуру страних директних инвестиција из Европске уније. Трећи део рада носи назив Процес интеграција Србије и Европске уније и у њему ће бити речи о политичким критеријумима за интегрисање Србије у Европску унију, стратегија економског и социјалног развоја Србије у процесу интеграције у Европску унију, затим усклађивање законодавства и реформа државне управе, као и подизање конкурентности привреде Србије на путу ка Европској унији.

Кључне речи: *Србија, Европска унија, стране директне инвестиције, ефекти чланства, процес интеграције, конкурентност, реформе*

ABSTRACT

This paper relates to establishing the importance of Serbia's accession to the European Union for the development of the national economy. Also, the paper will highlight the need to implement serious economic reforms that requires great responsibility of business entities and financial institutions in order to increase the effectiveness of cooperation between Serbia and the EU. The aim of the research is to analyze the effects of connecting countries in various forms of economic integration, the benefits and costs of the integration with the development of the national economies of the member states. Also, one of the goals of the research is to highlight the need to establish adequate national strategy for entry into the European Union. The first part is titled Economic Policy of the European Union and the effects of membership, and as part of this work will revolve around the development of the European Union through history. It will be explained in the formation of the European Union, as well as the characteristics and functioning. Special attention will be paid to the impact of the economic policy of the European Union, the Member States, with emphasis on the relationship between the European Union and Serbia for EU membership is the first strategic foreign policy priorities of the Republic of Serbia. The second part is called economic cooperation between Serbia and the European Union, which will be discussed foreign cooperation between Serbia and the European Union. In the framework of this cooperation, analyze the scope and structure of imports and exports of Serbia and the European Union, as well as qualitative changes in foreign exchange. The research will be focused on foreign direct investment in the European Union, Serbia, and the investment climate in Serbia, the dynamics of foreign direct investment from the European Union, as well as the structure of foreign direct investment from the European Union. The third part is called the process of Serbia and the European Union, and it will discuss the political criteria for the integration of Serbia into the European Union, an economic and social development of Serbia in the process of integration into the European Union, then the harmonization of legislation and public administration reform, as well as raising the competitiveness of the Serbian economy on the road to the European Union.

Keywords: *Serbia, European Union, foreign direct investment, the effects of membership, the process of integration, competition, reforms*

САДРЖАЈ

УВОД	4
1. ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЕФЕКТИ ЧЛАНСТВА	7
1. 1. Историја развоја Европске Уније	7
1. 2. Функционисање Европске Уније и њене крктеристике.....	15
1. 3. Економска политика ЕУ и њен утицај на земље чланице.....	18
1. 4. Сарадња Европске Уније и Србије.....	21
2. ЕКОНОМСКА САРДЊА СРБИЈЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	24
2. 1. Спољнотрговинска сарадња Србије и ЕУ	24
2.1.1. Обим и структура увоза Србије из ЕУ.....	24
2.1.2. Обим и структура извоза Србије у ЕУ.....	29
2.1.3. Квалитативне промене спољнотрговинске размене.....	34
2. 2. Инвестиције ЕУ у Србију.....	38
2.2.1. Инвестициони амбијент у Србији	38
2.2.2. Динмика страних директних инвестиција из ЕУ	44
2.2.3. Структура стрних директних инвестиција из ЕУ	47
2. 3. Бенефити и трошкови економске сарадње Србије са ЕУ	50
3. ПРОЦЕС ИНТЕГРЦИЈА СРБИЈЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ.....	56
3. 1. Политички принципи за интегрисње Србије и ЕУ	62
3. 2. Стратегија економског развоја Србије на путу ка Европској Унији	65
3. 3. Реформа државне управе и усклађивање законодавства	69
3. 4. Подизање конкурентности привреде Србије на путу ка ЕУ	76
ЗАКЉУЧАК	80
ЛИТЕРАТУРА.....	83
ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ	85

УВОД

Глобализација данас знатно утиче на дешавања у светској економији и представља модел тржишне економије у којем тржиште повезује државе и народе у једну глобалну заједницу. Мапа света се битно изменила у односу на период после Другог светског рата. За почетак глобализације везује се период краја 70-их и почетак 80-их година прошлог века и од тада се издвајају следеће тенденције у глобалној привреди: рапидно повећање производње и промета добара и услуга. То је посебно утицало на земље у развоју које су се јако брзо интегрисале у глобалну економију. Како су мање привреде изложене, како позитивним, тако и негативним ефектима глобализације, за такве привреде приоритет постаје укључивање у светска економска кретања. Друштва у транзицији имају два задатка: трансформација у тржишни систем привређивања и праћење динамичних промена у развијеним тржишним привредама. Економска глобализација има за циљ прихватање правила тржишне привреде која доводи до формирања слободног тржишта, слободног протока капитала и радне снаге, као и до формирања јединствене валуте. Регионална економска интеграција је процес сарадње између земаља у једном географском региону у циљу смањења или елиминисања баријера ради што ефикаснијег међународног тока људи, производа, услуга и капитала. Европска унија је, са 28 земаља чланица, најзначајнија светска економско-политичка интеграција и представља највиши облик регионалне економске интеграције. Европска унија је наднационална заједница двадесет осам европских држава. Реч је о процесу интеграције који успешно излази у сусрет захтевима глобализације путем развијеног правног система, демократске институционализације, и општеприхваћене процедуре одлучивања и спровођења европских одлука. Она утиче на формирање новог глобалног поретка, унутар ког се националне економије одричу одређеног степена суверенитета како би у економској сфери оствариле корист од интеграције тржишта, стварања јединствене монете и хомогенизације макро-економских услова. Већини земаља у транзицији приоритет је чланство у ЕУ, јер ће се тако створити чврсти услови за економски напредак земље и одрживи економски раст који ће омогућити земљама чланицама да се приближе развијеним земљама запада. За улазак у ЕУ земља мора да испуни одговарајуће услове

који су неопходни за успостављање здраве тржишне привреде, способних предузећа и раст стандарда становништва. Чланство у ЕУ је први стратешки спољнополитички приоритет Србије. Европска унија је најважнији трговински и инвестициони партнер наше земље и тиме један од најзначајнијих фактора економске стабилности земље.

Србија има за циљ да стабилизује своју економску ситуацију, а систем и критеријуме привређивања да прилагоди онима који владају у ЕУ и другим земљама са развијеном тржишном привредом. На тај начин ће се створити услови за превазилажење актуелних унутрашњих и спољних негативних економских утицаја. Приступање Србије Европској унији дефинисано је као приоритетан и дугорочан стратешки циљ, а његово остварење ће омогућити Србији и укључивање у развој европске и светске економије и политике. Србија је мала, економски и политички слаба држава у којој процес транзиције још увек није завршен. Опредељење Србије за чланство у ЕУ, која је њен најзначајнији трговински и инвестициони партнер, је резултат процене да пуна интеграција у ЕУ представља најбољи оквир за динамичан развој и модернизацију. То захтева дефинисање кључних стратешких праваца привредног и социјалног развоја, а са циљем стварања ефикасног тржишног система приређивања и конкурентне привреде способне да издржи конкуренцију унутар ЕУ. Узимајући у обзир кашњење у процесу транзиције и реформе које наша земља треба да спроведе у циљу привлачења страних инвеститора, Европска унија је значајан фактор економске стабилности земље. Уласком у ЕУ, наша земља би имала бољи приступ капиталу, савременој технологији што би омогућило раст конкурентности, а то даље води расту продуктивности домаћих предузећа. Стабилнија економска ситуација омогући ће већи прилив страних директних инвестиција, а то омогућава и раст запослености. Као члан ЕУ, Србија би имала приступ значајним развојним фондовима који су неопходни за даљи економски развој. Сходно томе, овај рад се односи на утврђивање значаја уласка Србије у Европску унију у циљу развоја националне економије. Такође, у раду ће се указати на потребу спровођења озбиљне економске реформе која захтева велику одговорност привредних субјеката и финансијских институција у циљу подизања ефективности сарадње Србије и ЕУ. Циљ истраживања је анализа ефеката повезивања земаља у различите облике економских

интеграција, користи и трошкова које те интеграције имају за развој националних економија земаља чланица. Истраживање за циљ има да се кроз теоријско-методолошки поступак укаже на економске ефекте и значај уласка Србије у Европску унију. Такође, један од циљева истраживања је и да се укаже на потребу формирања адекватне националне стратегије за улазак у Европску унију. Први део рада носи назив Економска политика Европске уније и ефекти чланства, и у оквиру овог дела рада ће бити највише речи о развоју Европске уније кроз историју. Биће објашњен настанак Европске уније, као и карактеристике и функционисање. Посебна пажња ће бити посвећена утицају економске политике Европске уније на земље чланице, са освртом на однос Европске уније и Србије јер чланство у ЕУ је први стратешки спољнополитички приоритет Републике Србије. Европска унија је најважнији трговински и инвестициони партнер Србије и тиме један од најзначајнијих фактора економске стабилности земље. Други део рада носи назив Економска сарадња Србије и Европске уније, где ће бити речи о спољнотрговинској сарадњи Србије и Европске уније. У оквиру ове сарадње, биће анализирани обим и структура увоза Србије и Европске уније, обим и структура извоза Србије и Европске уније, као и квалитативне промене спољнотрговинске размене. Део истраживања биће посвећен страним директним инвестицијама Европске уније у Србији, тако да ће у оквиру овог истраживања, посебна пажња бити усмерена на инвестициони амбијент у Србији, динамику страних директних инвестиција из европске уније, као и структуру страних директних инвестиција из Европске уније. На крају овог дела, биће представљени трошкови и користи од економске сарадње Србије с Европеком унијом. Трећи део рада носи назив Процес интеграција Србије и Европске уније и у њему ће бити речи о политичким критеријумима за интегрисање Србије у Европску унију, стратегија економског и социјалног развоја Србије у процесу интеграције у Европску унију, затим усклађивање законодавства и реформа државне управе, као и подизање конкурентности привреде Србије на путу ка Европској унији.

І ДЕО

1. ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЕФЕКТИ ЧЛАНСТВА

1.1. Историја развоја Европске Уније

Идеја европског уједињења није новијег датума и не припада другој половини XX века. Идеја повезивања европских земаља заснованих на политичким, стратешким, идејним, државним, регионалним или глобалним интересима постојала је и много раније. Замисао уједињења Европе стар је колико и сама Европа. Ера Политичке Модерне¹ представља идеју повезивања европских држава са циљем заједничке одбране од војне агресије. Као први најзначајнији представник и заговорник стварања заједнице европских држава које би бринуле о очувању европског мира је био француски војвода Максимилијан де Сали (Maximillian de Suali 1560 - 1614). Његова идеја се заснивала на заједници „хришћанских држава“ које би предводила Француска. Значајан допринос развоју идеје европског уједињења дао је и Сен - Пјер, Француз демократског опредељења који се снажно противио апсолутизму. Сен - Пјер је творац идеје познате као „федеративна заједница независних европских држава“. У својој идеји је отишао толико далеко, да је развио пројекат Европске републике, који ће стабилност заједнице обезбедити стварањем институције као што је савезни парламент. Колико су Французи давали значај овој идеји, говори и податак да је правник француског порекла Шарл Монтескије (1689 - 1755), 1734. године штампао документ чији је садржај био заснован на идеји уједињења Европе. Спис је носио наслов: „Размишљања о европској универзалној монархији“.²

¹ Политичка Модерна почиње у XV веку. друго раздобље политичке Модерне завршава се у XIX веку

² Група аутора, Учимо о Европи, Публикација, Центар за слободне изборе и демократију, Београд, 2005. стр. 21.

Када спомињемо списе који говоре о европском уједињењу, неопходно је споменути и спис Жан Жака Русоа (1712 - 1778) под називом: „О Федерацији као средству које комбинује корист малих република са великим државама". Француски филозоф, социјал-утописта, Сен - Симон (1760 - 1825), представио је идеју уједињења Европе на основу споразума између Француске и Енглеске. У својој идеји представљао је концепт стварања заједничког парламента. Даље, карактеристика његове идеје је монархистички облик владавине, у којем се не би укинуле европске нације³. Улогу врховног органа имао би дводомни Европски парламент чије одлуке би признавали национални парламенти и националне владе. Карактеристика ове идеје је што би у доњи дом Парламента били бирани представници из научног и пословног света, што би управо значило, да би управљање Европом било поверено стручним људима. За Сен - Симонову доктрину можемо рећи да је наговестила начела европског уједињења XX века.

Заговорник идеје европског уједињења био је и француски књижевник Виктор Иго (1802 - 1872), који је 1855. год. написао: „Наш континент ће бити држава једног народа. Неће бити граница, ни царине, ни забрана, биће само слободног кретања роба и људи". Такође, његово визионарство познато је и по истицању потребе стварања јединственог европског новца. Да у развоју идеје европског уједињења нису само учествовали Французи, сведочи и спис немачког филозофа Имануела Канта (1724 - 1804), познатији под насловом „Ка вечном миру" у којем је изложен концепт „федерално организоване уједињене Европе". Таква Европа, треба да се темељи на принципима грађанског устава који у свакој држави треба да је републикански, те међународном праву које треба да се заснива на федерализму слободних држава⁴.

Исто тако, потребно је споменути и италијанског политичара Ђузепеа Мацинија (1805 - 1872), који је био оснивач покрета „Млада Европа". Његова идеја уједињења Европе, заснивана се на братству и солидарности европских

³ Поповић. Г., Европска унија - развој, организација, институције, Беседа, Бања Лука, 2008. стр.

⁴ Прокопијевић М., Европска унија, Службени гласник Србије, Београд, 2005. стр. 36.

народа. После првог светског рата почетком XX века, долази до стварања Паневропског покрета, у којем је дубоке трагове оставио аустријски гроф Калгери (1894 - 1972), који је аутор књиге „Паневропа“, објављене 1923. године у Бечу. Паневропски манифест је објављен 1924. године. Паневропски покрет је свој први конгрес одржао 1926. у Бечу. Конгрес је

одобрио Паневропски манифест и објавио смернице Европске конфедерације. Покрет се заснивао на савезу европских држава, равноправности националних држава, склпњу савеза са Русијом, стварању царинске уније, стварању јединственог привредног простора, чврстим гаранцијама за националне државе, заштити националних мањина и сарадњи Европе са другим државама чланицама Лиге народа. Рађање фашизма и Други светски рат, на одређено време зауставили су развој идеје уједињења Европе. Завршетком рата, идеја уједињења Европе све више добија на значају. Угледни јавни политичари, привредници и научници све више почињу јавно да се залажу за европеко уједињење и европско јединство. Међу првим државним представницима, који се јавно декларишу за јединствену Европу, био је британски премијер Винстон Черчил, који у свом говору одржаном 1946. год. у Цириху изјављује: „Ако Европа жели да се спаси од беде и пропасти, мора да гради ново поверење у европску породицу народа... Дајмо Европи политичку структуру у којој Европа може да живи у миру, сигурности и слободи... Морамо створити Савез Европских Држава, а први корак на том путу је стварање Европског Савета. Ако све Европске државе не буду опредељене да приступе Унији, ми морамо да кренемо са послом и да оне Европске државе које то хоће и могу, повежемо и ујединимо“⁵

Одмах после завршетка Другог светског рата, настају бројни европски покрети, што је резултирало њиховим окупљањем у Хагу од 7. до 10. маја 1948. године. На Конгресу у Хагу окупили су се делегати из 19 европских држава. Конгресом је председавао британски премијер Винстон Черчил. Неки од најважнијих закључака Конгреса су:⁶

⁵ Вукадинливић, 1., Лривп Европске уније. Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1999. стр. 76

⁶ Кнежевић — Предић В., Радивојевић З. Право Европске уније. Београд, 2010. стр. 44.

- наглашена је потреба стварања економског и политичког уједињења Европе са циљем осигуравања безбедносног и социјалног напретка;
- изражена је спремност европских држава да пренесу део властитог суверенитета на наднационални ниво, којим би се осигурало заједничко економско и политичко деловање;
- наглашена је потреба развоја демократског система управљања и потреба стварања европске скупштине;
- наглашена је потреба даљњег развоја заштите људских права, и у ту сврху формирање Суда правде.

Послератни предлози⁷ стварања јединствене европске наднационалне организације, садржали су политичке и економске мотиве. Политички мотиви су засновани на веровању да стварање европске наднационалне организације може елиминисати опасност од нових ратова између европских земаља. Они који су подржавали идеју европског уједињења, а један од њих био је и француски државник Жан Моне⁸, веровали су да „ако би се европске државе одрекле своје доминантне улоге у спољним пословима, говориле би једним гласом, а институције управљања би биле као код Сједињених Америчких Држава“⁹

Економски мотиви засновани су на идеји хоризонталне тржишне интеграције, која би обезбедила предуслове веће производње, што ће резултовати већом конкурентности и бољим животним стандардом. Економска интеграција произвешће већу економску снагу европских земаља, биће база политичке и војне моћи, а све то ће отклонити могућности стварања потенцијалних конфликта и сукоба.

Прва наднационална организација која је формирана била је Царинска унија Бенелукса (Белгија, Холандија, Луксембург). Унија је имала за циљ да створи слободну трговинску зону унутар три државе. Такође, утврђена је

⁷ Период после Другог светског рата (1939-1945)

⁸ Монеови принципи: економска интеграција треба да претходи политичком уједињењу; гарант успешне интеграције је принцип наднационалности; у току интеграционих процеса потребно је решавати једноставније задатке, о којима постоји сагласност и на тој основи треба да се заснивају претпоставке за решавање сложенијих задатака.

⁹ Поповић, Г., Европска унија — развој, организација, институције, Беседа, Бања Лука, 2008. стр. 41.

јединствена царинска тарифа на робу која је долазила изван Уније. Унија је формирана 1948. године, а томе је претходило утврђивање заједничког мишљења да су појединачне националне економије сувише мале да би биле конкурентне на светском тржишту. Занимљиво је нагласити да су Белгија и Луксембург формирале економску унију још 1921. године. Исто тако, и за време Другог светског рата, ове две државе су се усаглашавале око принципа царинске уније. Лидери ових земаља били су страсне присталице идеје о европској кооперацији.

Резултат борби вођених на простору Европе током Другог светског рата је разорена европска привреда и идеолошка подељеност. Значајан допринос опоравку европске привреде и уједињењу западноевропских држава дао је тзв. Маршалов план, којег су прихватиле државе Западне Европе. Источноевропске државе и Совјетски савез су одбили предлог помоћи од стране Сједињених Америчких Држава кроз споменути план¹⁰. Привредно удруживање пратило је и успостављање војно — стратешких договора у Европи. Велика Британија и Француска су 1947. године успоставиле Уговор о заједничкој одбрани, који је представљао језгро оснивања Западноевропске уније¹¹ (1948) у Бриселу. Убрзо после тога, уследило је и стварање Северноатлантског савеза¹² (1949). Интерес у формирању Северноатлантског савеза имале су и Сједињене Америчке Државе које су, с циљем достизања чвршће стабилности Западне Европе у савез укључиле и Савезну Републику Немачку (1955).

Маја 1949. долази до формирања Савета Европе¹³, што је сигурно резултат Хашке конференције¹⁴ из 1948. године. Главни органи Савета Европе

¹⁰ План је обелодањен 1947. године а назив је добио по државном секретару Сједињених Америчких Држава Џорџу Маршалу. У периоду од 1948. до 1951. године у обнову неколико европских држава уложено је приближно 1,5% дохотка Сједињених Америчких Држава. Један од услова коришћења средстава је била и обавеза уједињења држава корисница, што је 1948. године довело до оснивања Организације за европску економску сарадњу, која је имала за циљ да усмерава америчку финансијску помоћ и координира националним економским политикама западноевропских држава

¹¹ Western European Union — WEU. Споразум потписан у Бриселу 17. марта 1948. године од стране Велике Британије, Француске, Белгије, Луксембурга и Холандије. циљ Споразума је био да промовише заједништво у случају војне агресије на државе потписнице Споразума.

¹² North Atlantic Treaty Organisation — NATO.

¹³ Државе оснивачи Савета Европе су: Холандија, Белгија, Луксембург, Велика Британија, Француска, Ирска, Данска. Италија, Шведска и Норвешка. Од 1951. чланице су и: Грчка, Турска, Исланд и СР Немачка. Од 1956. год. чланица је Аустрија; 1961. Кипар, 1963. Швајцарска; 1965. Малта. Од 1976. године чланице су: Португалија, Шпанија и Нихтенштајн.

¹⁴ На конференцији одржаној у Хагу 1948. год. окупили су се најутицајнији федералистички покрети западноевропских земаља, који су се залагали за реализацију идеје уједињења Западне Европе.

су Комитет Министара и Консултативна скупштина, која је касније прерасла у Парламентарну скупштину. Органи Савета Европе имали су за циљ развој сарадње на пољу политике између држава чланица, развијајући парламентарну демократију и заштиту људских

права и слобода. Највећи, револуционарни, корак у стварању наднационалне економске европске интеграције догодио се 1950. године формирањем Европске заједнице за угаљ и челик.

Француски министар спољних послова Роберт Шуман је, под снажним утицајем Жана Монеа, презентовао идеју стварања заједнице за угаљ и челик од стране Немачке и Француске. Обелодањујући идеју, Моне је позвао и остале европске државе да се придруже формирању Европске заједнице за угаљ и челик.

У првим годинама послератног периода, многи Европљани су осећали да се немачка индустрија убрзано развија и да мора бити контролисана. Стварањем Европске заједнице за угаљ и челик, обезбедио би се контролни механизам, јер су угаљ и челик веома важни за развој модерне индустрије, посебно имајући у виду војну индустрију. Стављање у први план економских питања, произвело је развој односа и међусобне сарадње у индустријском сектору. Међусобни односи су се заснивали на обостраним интересима, указујући да постоји могућност отклањања конфликта између држава Западне Европе на начин који неће довести у питање њихову будућу сарадњу.

Роберт Шуман је представио план (Шуманов план) који је предвидео стварање наднационалне агенције која ће контролисати производњу, али и кретање цена у индустрији угља и челика. По стварању Европске заједнице за угаљ и челик, заједници су се придружиле и Холандија, Белгија, Луксембург и Италија. Велика Британија је одбила да постане чланица Европске заједнице за угаљ и челик због страха од губљења контроле над развојем сопствене индустрије. Уговор којим је формирана Европска заједница за угаљ и челик (European Coal and Steel Community — ECSC) потписан је 18. априла 1951. у Паризу, а на снагу је ступио наредне године (23. јула 1952. године). Уговор је

На конференцији којом је председавао британски премијер Винстон Черчил усвојена резолуција „Порука Европљанима” у којој су садржани принципи уједињења западне Европе.

закључен са роком важења од 50 година. Уговор о стварању европске заједнице за угаљ и челик предвиђао је укидање тарифних квота унутар заједничког тржишта за угаљ, челик, кокс и гвожђе, успостављање јединствене тарифе на увоз угља и челика из држава изван заједнице, и контролу производње и продаје наведених производа. У складу са Уговором о оснивању, утврђени су следећи циљеви:¹⁵

- унапређење размене између држава потписница Уговора;
- заједничка сарадња и брига о редовном снабдевању заједничког тржишта;
- обезбеђење приступа изворима производње за све кориснике;
- развој производне инфраструктуре;
- унапређење услова рада за запослене у сектору производње угља и челика;
- рационална употреба расположивих ресурса;
- утврђивање најнижих цена, уз уважавање количине произведених производа.

Уговором о стварању Европске заједнице за угаљ и челик предвиђено је формирање: Високе власти, као најважније институције и носиоца одлучивања у Заједници, Савета министара у циљу очувања интереса заједнице, који је окупљао представнике влада држава чланица, Заједничке скупштине са саветодавном улогом и задатком демократске контроле власти, те Суд правде који ће решавати евентуално настапе спорове и поштовање одредби Уговора. Формирање Европске економске заједнице за циљ је имало постепено уклањање свих обавеза и квота на увоз роба у трговини између држава потписница Споразума. Потписнице Споразума усагласиле су се око имплементације заједничке политике која се односи на транспорт, пољопривреду, социјално осигурање и слободно кретање људи и роба унутар граница шест држава потписница. Планирано је постепено формирање заједничког тржишта. Предвиђен је временски период од дванаест година у коме се остварују слободе кретања људи, роба, услуга и капитала. Процес

¹⁵

Прокопијевић М., Европска унија, Службени гласник Србије, Београд, 7, 2005. стр. 43.

стварања Царинске уније је завршен 01. јула 1968. године. Циљ оснивања Европске економске заједнице је био унапређење привредног амбијента и привредног развоја држава чланица. У ту сврху је требало да послужи формирање заједничког тржишта. Европска заједница за угљ и челик, Европска заједница за атомску енергију и Европска економска заједница су 1967. године извршиле интеграцију у Европску заједницу. Заједнице су и даље задржале одвојен правни субјективитет. Циљ спајања се огледао у бољој координацији извршења постављених задатака, смањивању трошкова и већој ефикасности функционисања, поједностављењу административних процедура и успостављања заједничких служби. Иницијатива за вертикалном интеграцијом држава чланица Заједнице била је садржана у економским али и политичким разлозима. Јединствено европско тржиште је живело, али није живела јединствена европска валута. Разлози трансформације Европске заједнице у Европску унију били су садржани и у детаљима са краја 80-тих година XX века, када се десио распад Совјетског Савеза, рушење Берлинског зида и уједињење Немачке, те крај Хладног рата између Истока и Запада. Ови догађаји су иницирали заједничку поруку француског председника Митерана и немачког

канцелара Кола, у којој је предложено сазивање међународне конференције чији ће циљ бити трансформација уређења источноевропских земаља и њихово чланство у Европској унији. На састанку Европског савета у одржаног у Даблину 1990. године договорено је успостављање две паралелне међународне конференције, и то о економско — монетарној и о политичкој унији. Место одржавања конференција је Рим. Нацрти Уговора са поменутих конференција су спојени у један који се односио на Европску унију као целину.¹⁶ На састанку Европског Савета у холандском граду Мастрихту (9-10. децембар 1990.) дефинисана су и преостала питања која су остала отворена. Договорено је да Велика Британија и Данска могу да уживају могућност одступања од треће фазе монетарне уније, као и да ширење надлежности Заједнице неће бити примењено на Велику Британију. Уговор је потписан 07. фебруара 1992. у Мастрихту, а на снагу је требао да ступи 01. јануара 1993. године. Због

¹⁶ Поповић, Г., Европска унија — развој, организација, институције, Беседа, Бања Лука, 2008. стр. 59

кашњења са ратификацијом споразума у Данској, Немачкој и Великој Британији, Уговор је ступио на снагу 01. новембра 1993. године. Уговором је успостављена структура Европске уније која почива на три стуба: Економска заједница; Заједничка спољна и безбедносна политика и Сарадња у области правосуђа и унутрашњих послова.

1.2. Функционисање Европске Уније и њене карактеристике

Европска унија је међувладина и наднационална унија (заједница) двадесет осам европских демократских држава.¹⁷ Политичке активности Европске уније се испољавају у многим сферама, од политике здравства и економске политике, до спољних послова и одбране. У зависности од развијености сваке државе понаособ, организација Европске уније се разликује у различитим областима. Европску унију чине три стуба:

- Први стуб су Европска заједница за угаљ и челик, Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију;
 - Други стуб је заједничка спољна и безбедносна политика;
 - Трећи стуб чине полицијска и правосудна сарадња.
- Европска унија је дефинисана као:
- федерација у монетарним односима, пољопривреди, трговини и заштити животне средине;
 - конфедерација у социјалној и економској политици. заштити потрошача, унутрашњој политици;
 - међународна организација у спољној политици.

Слика 1. Стубови Европске уније

¹⁷ Француска, Немачка, Италија, Холандија, Белгија, Луксембург, Велика Британија, Данска, Република Ирска, Грчка, Шпанија, Португалија, Финска, Аустрија, Шведска, Естонија, Кипар, Летонија, Литванија, Мађарска, Малта, Пољска, Словачка, Словенија, Чешка, Бугарска, Румунија и Хрватска

Извор: Џомбић И., *Европска унија - прошлост, садашњост, будућност*, Friedrich - Ebert –Stiftung, Сарајево, 2010. стр. 80.

Главна област на којој почива Европска унија је јединствено тржиште које се базира на царинској унији, јединственој валути, заједничкој агрокултурној политици и заједничкој политици у сфери рибарства.

Дана 29. октобра 2004. године, председници и премијери европских држава донели су први устав Европске уније, који тренутно чека ратификацију појединачно сваке државе потписнице. Овај документ има за циљ да унапреди ефикасност функционисања Европске уније. По својој дефиницији, представља акт међународног права и као такав подлеже ратификацији од стране сваке државе чланице. Државе у којима се Уговор ратификује у парламенту су: Аустрија, Белгија, Грчка. Естонија, Андора, Кипар, Летонија, Литванија, Мађарска. Малта, Немачка, Словачка, Словенија, Данска и Шведска. На референдуму одлучују следеће државе: Велика Британија, Данска, Ирска, Луксембург, Португалија, Пољска. Француска, Холандија, Чешка и Шпанија.

Од 1. јула 2013. године Европска унија има 28 земаља чланица. Њена укупна површина је 4 325 675 км². Да је јединствена држава, била би седма по површини у свету. Број грађана Европске уније (под условима Мастрихтског уговора) у 28 држава са око 496 милиона. По броју становника Европска унија, да је јединствена држава, била би трећа по реду одмах после Кине и Индије.¹⁸

¹⁸

Комшић Ј., *Принципи Европске уније*, Асоцијација мултиетничких градова југоисточне

Табела 1. Проширење Европске уније

Година пријема У чланство	Земља чланица	БДП(ППП) проценат	БДП per capita као проценат од просека ЕУ
1957.	Француска, Западна Немачка, Италија, Белгија, Холандија, Луксембург		
1973.	Велика Британија, Данска, Ирска	31.9	95.5
1979.	Грчка	1.8	48.4
1986.	Шпанија, Португалија	11.0	62.2
1990.	Немачка (уједињена)		
1995.	Аустрија, Финска, Шведска	6.5	103.6
2004.	Кипар, Чешка Република, Естонија, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Словачка, Словенија	9.1	46.5
2007.	Бугарска, Румунија		33.3
2013.	Хрватска		

Извор: Комшић Ј., Принципи Европске уније, Асоцијација мултиетничких градова југоисточне Европе, 2013. стр. 12, 13, 14.

Као што је речено, ЕУ је економска унија, и 16 од 28 чланица ЕУ су одбациле своју националну валуту и прихватили евро. Институционална структура ЕУ се разликује од других РТС (регионалних трговинских споразума) који су на nižем нивоу интеграције. Европска комисија представља опште интересе ЕУ, а Европски суд правде има већа овлашћења од других међународних судова. Дакле, ЕУ је „сунерационална“ организација која је изнад нивоа националне државе у неким областима. Међутим, Савет министара је примарно тело за доношење одлука у ЕУ и најмоћнија институција ЕУ у спровођењу свакодневне политике. Чињеница да у Савету министара седе министри иностраних послова земаља чланица ЕУ, показује да је ЕУ и даље везана за државе чланице упркос њеној суперационалности. Друге важне институције у ЕУ су Европски Парламент и Савет Европе. Све у свему, јединствена институционална структура ЕУ даје већа овлашћења неким међународним институцијама, али и осигурава да је и даље предмет контроле, од стране држава чланица.

1.3. Економска политика ЕУ и њен утицај на земље чланице

Приступање Европској унији већина људи оцењује позитивно, али то чини без дубљег упуштања у анализу које су то користи које чланство у ЕУ стварно доноси. Користи од Европске уније су бројне, почевши од тога што нема визног режима, тостоји низ субвенција за земље чланице, реноме који држава добија уласком у ЕУ итд. Поред ових постоји још низ других бенефиција које се могу грубо класификовати у политичке, привредне и финансијске прсдности ЕУ.

Политичке бенифиције које изазива чланство у Европској унији су, пре свега, политичка сигурност и заштита националних интереса кроз политичке институције ЕУ. Приступањем ЕУ, политички и дипломатски рејтинг, углавном значајно расте не само у Европи већ и у целом свету. То омогућује члапицама ЕУ да боље и успешније заступају реализују своје интересе на равноправној основи и у предвиђеним процедурама. Земље чланице имају могућност да учествовањем у доношењу одлука унутар институција ЕУ, утичу на креирање важних одлука које се тичу и саме земље, али су и од велике важности и за континент, за разлику од земаља које ту привилегију немају па су приморане да прихвате већ донете одлуке. Такође чланице ЕУ могу да се изјашњавају о политичким декларацијама ЕУ током самог процеса стварања, и на тај начин да учествују у креирању права ЕУ.

Позитивни економски ефекти за земље чланице углавном долазе кроз интензивнију и либерализовану трговину, ефикаснију алокацију ресурса у Унији, ефекат акумулација, снижење каматних стопа и вишеструко већи прилив страних инвестиција. Оно што подстиче настанак ових економских ефеката је слободан проток

робе, радника и капитала у оквиру Уније, као и немерљиво већи степен политичке и правне сигурности које чланство поседује.

За привлачење страних директних инвестиција (СДИ) су важни економски закони и закони о страним улагањима, али тек потписивањем уговора са ЕУ и приступањем ЕУ страни инвеститори би се осећали потпуно осигурани и упознати са правним, економским и политичким амбијентом земље

у коју су спремни да улажу. Дефинитиван правни и политички оквир, који се остварује приступањем Европској унији значи додатну сигурност за инвеститоре. Разлози због којих чланство у ЕУ доводи до прилива страних директних инвестиција су:¹⁹

- Опадање коефицијента ризика инвестирања који је присутан код земаља које нису чланице ЕУ,
- Ефекат ширења јединственог тржишта и на домаће локално тржиште,
- Изградња ЕУ компатибилног бизнис амбијента.

Прилив страних директних инвестиција у земљама централне Европе годишње се мери у милијардама долара. Нпр. годишњи просечан прилив СДИ у Мађарској износи 3,5 милијарде долара, од чега су 64% инвестиције које долазе из ЕУ. Чланством у Европској унији држава ступа се на јединствено тржиште ЕУ. Јединствено тржиште је тржиште које гарантује „слободно кретање“ људи, робе, услуга и капитала. На практичном нивоу, овакво тржиште обезбеђује грађанима земаља Европске уније да живе, раде, студирају и воде пословање своје компаније на читавој територији Европске уније, као и да имају на располагању велики избор роба и услуга по конкурентнијим ценама.

Приступањем у Европску унију, радници имају слободан приступ тржишту рада ЕУ. Ово је један од механизма који води ефикаснијој алокацији ресурса и позитивних економских ефеката. Тада постоји могућност да радници раде у свим земљама чланицама, да путују на посао у другу чланицу, а живе у својој земљи под условом да су у пограничним деловима, или да несметано пружају услуге клијентима у земљама чланицама. Оваква слобода кретања радника користи свим чланицама због погребе за додатном радном снагом, а и земљи из које радници долазе и то на два начина:

¹⁹ Крагуљ Д., Милићевић Д., Економија - Увод у економску анализу, микроекономија и макроекономија, Макарије, Београд, 2007., стр. 425-426.

1. Један део зарађеног новца би се вратио у земљу

2. Радници би се у високо развијеним земљама доквалификовали, па би своје искуство и знање пренели у своју земљу кад се врате.

Предузећа применом нових правила о пореклу имају могућност набавке сировина без плаћања царина. Упошљавањем својих производних производних капацитета и домаће радне снаге стварају се нови производи који се на тржишту продају без плаћања царине, чиме производ постаје конкурентнији. Потрошачима се пружа могућност вишег стандарда кроз разноврснију понуду квалитетније и јефтиније робе.

Сам настанак Европске уније карактерише унапређење спољнотрговинске размене. Европска унија је заправо највећи трговац на светској сцени, који је данас одговоран за 20% укупног извоза и увоза у свету. Слободна трговина која се одвија између њених земаља чланица представља потпору за успешан почетак рада на успостављању Европске уније од пре готово 50 година. Ова Унија је стога водећи играч у настојању да се либерализује трговина на светском нивоу на општу корист и богатих, али и сиромашних земаља.

Повећање трговинске размене унапређује раст у свету на општу корист свих. Она потрошачима доноси велики асортиман производа. Конкуренција између увезених производа и оних који су локално произведени резултује снижењем цена и повећањем квалитета. Либерализована трговинска размена омогућава да се они најефикаснији произвођачи надмећу на једнакој равни са својим ривалима из других земаља, чије владе морају да снизе порезе на увоз робе који су служили као заштита за домаће фирме.

Иако су политичка стабилност и модеран привредни оквир главна мотивација за улазак у Европску унију, исто тако су важни и финансијски аспекти, односно новчани трансфери из буџета ЕУ у њене слабо развијене регионе (структурни фонд), као и финансијска помоћ пољопривредницима ЕУ, што се такође финансира из заједничког буџета (пољопривредни фонд). Обе ове врсте помоћи доступне су чланицама ЕУ које се сматрају неразвијеним и пољопривредним земљама.

Структурни фондови помажу слабије развијене регионе, како би се и они у потпуности укључили у тзв. благодети европских интеграција. Осим економских разлога и солидарности, на настанак ових фондова утицали су и политички фактори. Све земље профитирају од чланства у Европској унији, али не све у подједнаком степену. Највише профитирају најразвијеније, јер најбоље искоришћавају шансе које јединствено тржиште пружа и имају највише утицаја на одлучивање. Зато се овим фондовима настоји праведније расподелити благодети интеграција како би се задовољиле мање и слабије развијене земље. Сваки регион који, по глави становника има друштвени бруто производ мањи од 75% просека у ЕУ има право на коришћење ових фондова.

Пољопривредни фонд чини готово половину буџета Европске уније и намењен је заштити пољопривреде. Да нема овог фонда, који обезбеђује високе гарантне цене и субвенције пољопривредницима јединственог тржишта, у овој области не би било сарадње, јер би свака земља, онда, посебно штитила своје пољопривредника, што би довело до протекционизма и баријера према другим земљама чланицама.

1.4. Сарадња Европске уније и Србије

Сама сарадња Србије и Европске Уније је кроз историју имала различит квалитет и карактер. Још у периоду који претходи почетку европских интеграција, односи тадашње Југославије са државама које ће бити зачетнице тог процеса (Белгија, Француска, Италија, Луксембург, Холандија и Немачка) били су врло разнолики и углавном су рефлектовали традиционална војно-политичка савезништва и супарништва.

Почетком Хладног рата, у Европи се рађа нова подела, у којој Југославија није желела да учествује. Иако је била привржена политици несврстаних, сарадња са светом никада није доведена у питање. Као званични почетак дугогодишње успешне сарадње, обично се узима 1970. година, када је склопљен први трговински споразум између Европске економске заједнице (ЕЕЗ) и СФРЈ. Сарадња је константно унапређивана из године у годину и кулминирала је 1990. године када је СФРЈ званично укључена у ПХАРЕ програм Европске Заједнице, програм помоћи реструктурирању земаља источне и средње Европе.

Међутим, распад Југославије и пратећи догађаји довели су до прекида свих облика сарадње.

Након политичких промена у СРЈ, 2000. године, приближавање, повезивање и сарадња земље са ЕУ, поново је постало врхунски спољнополитички приоритет. Ступање наше земље у пуноправно чланство ЕУ истакнуто је као дугорочни циљ ове политике. Остваривање европске перспективе данас је један од ретких политичких програма који обједињује највећи део српске јавности. Иако су до данас учињени бројни крупни кораци у том правцу, овај процес није без својих изазова, како на унутрашњем, тако и на спољнополитичком плану.

Чланство у ЕУ је први стратешки спољнополитички приоритет Републике Србије. Европска унија је најважнији трговински и инвестициони партнер Србије и тиме један од најзначајнијих фактора економске стабилности земље. Према члану 49. Уговора о Европској унији, свака европска држава која поштује сет вредности наведених у члану 2. овог уговора (људско достојанство, слобода, демократија, једнакост, владавина права и поштовање људских права, укључујући и права мањина) и која се обавезала да их промовише може да поднесе захтев за придруживање Европској унији.

Република Србија је 29. априла 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ, који је, након завршеног процеса ратификације у Народној скупштини Републике Србије, парламентима држава чланица ЕУ и Европском парламенту, ступио на снагу 1. септембра 2013. године. Статус кандидата за чланство у ЕУ је стекла 1. марта 2012. г, а одлуком Европског савета од 28. јуна 2013. о отварању приступних преговора са Србијом започиње најзахтевнија фаза европске интеграције - преговори о чланству, која подразумева потпуно усаглашавање са системом, вредностима и законодавством ЕУ. Фокус у преговорима је на условима под којима ће држава кандидат усвојити, имплементирати и извршавати „*acquis communautaire*“, подељену у 35 тематских поглавља.

Влада Републике Србије је на седници 3. септембра 2013. године именовала др Тању Мишчевић за шефа преговарачког тима у преговорима о приступању Србије ЕУ. Истовремено, донета је и одлука о образовању

Преговарачког тима за вођење преговора који ће координирати и водити овај процес, а у складу са основом за вођење преговора коју ће утврдити Влада.

Најзначајнија фаза у процесу европских интеграција започиње тренутком отпочињања преговора о чланству, што симболички представља одржавање прве Међувладине конференције за преговоре држава чланица ЕУ с једне и државе кандидата с друге стране. На основу захтева за чланство које је Република Србија поднела 22. децембра 2009. године, Европска комисија је у извештају о напретку Србије презентованом 22. априла 2013. на Савету за опште послове у Луксембургу предложила да се отворе преговори о приступању са Србијом. Европски савет је 28. јуна 2013. г, на основу предлога Европске комисије и закључака Савета министара ЕУ, одлучио да се отворе приступни преговори са Србијом, а да прва Међувладина конференција буде одржана најкасније у јануару 2014. године. У међувремену Европска комисија треба да изради преговарачки оквир и почне са аналитичким прегледом усклађености српског законодавства са правном тековином Европске уније.

II ДЕО

2. ЕКОНОМСКА САРАДЊА СРБИЈЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1. СПОЉНОТРГОВИНСКА САРАДЊА СРБИЈЕ И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1. Обим и структура увоза Србије из Европске уније

Једно од кључних макроекономских ограничења у спровођењу економске политике у Србији јесу растући дефицити у платном билансу, који су систематски повећавали уделе у бруто домаћем производу.

Табела 2. Спољнотрговинска размена са ЕУ (у милионима евра и %)

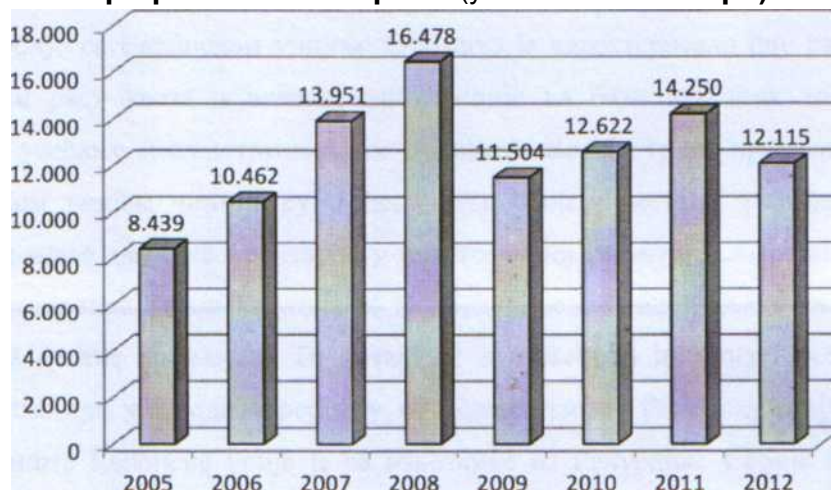
1	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Извоз робе	3.608	5.102	6.432	7.429	5.961	7.393	8.441	7.244
Извоз робе, стопа раста у % у односу на претходну годину	27,4	41,4	26,1	15,5	-19,8	24,0	14,2	-14,1
Извоз робе у ЕУ	2.118	2.943	3.603	4.029	3.196	4.235	4.869	4.181
Увоз робе	8.439	10.462	13.951	16.478	11.504	12.622	14.250	12.115
Увоз робе, стопа раста у % у односу на претходну годину	-2,1	24,0	33,3	18,1	-30,2	9,7	12,9	-15,0
Дефицит робне размене	4.831	5.360	7.519	9.049	5.543	5.229	5.809	4.871

Извор: РЗС и Министарство финансија Владе Републике Србије,
<http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=7161>

Србија је, у протеклом транзиционом периоду, у робној размени са Европском унијом, остварила значајно повећање извоза робе са 2,7 милијарде евра у 2001. на 10,2 милијарде евра у 2008. години, као и увоза робе са 5 милијарди евра у 2001. на 17,9 милијарди евра у 2008. години, уз пораст спољнотрговинског дефицита са 2,3 милијарде евра у 2001. на 7,7 милијарди евра у 2008. години.

Просечна стопа раста увоза роба и услуга износила 21,9%. Након тога, под утицајем глобалне кризе долази до смањивања увоза, као и дефицита за 2,6 милијарди евра.

Графикон 1. Увоз робе (у милионима евра)

Извор: РЗС и Министарство финансија Владе Републике Србије,
<http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=7161>

Благи опоравак био је видљив у 2010. години услед бржег раста извоза (24,0%) од увоза (9,7%), али и у 2011. години, када је остварено повећање извоза за 14,2% , а увоза за 12,9%. Међутим, 2012. годину карактерисао је како пад извоза од 14,1 %, тако и пад увоза од 15,0 %, што се веома неповољно одразило на спољнотрговинску размену Србије.

Кључни генератор раста дефицита спољнотрговинског и текућег рачуна платног биланса Србије је неусклађеност домаће тражње и домаће понуде. Наиме, домаћа тражња је изнад домаће понуде, што је централни узрок високог увоза и последично високог спољнотрговинског дефицита.

Спољнотрговински дефицит узрокован је и недовољном штедњом националне привреде у односу на инвестиције, као и већом потрошњом становништва у односу на дохотке. Република Србија је у 2011. години пласирала 96.1% свог извоза на тржиште Европске уније и у земље чланице СЕФТА. Од тога, готово половина извоза у Европску унију усмерена је на три земље: Италију, Немачку и Словенију. Са друге стране, 90% од извоза у земље СЕФТА отпада на извоз у Босну и Херцеговину, Црну Гору и Македонију. Оваква висока концентрација српског извоза на свега неколико земаља може да има негативне последице на даљи раст извоза. Стога, један од основних задатака спољнотрговинске политике у наредном периоду треба да буде

усмеравање предузећа на нова тржишта.

Европска унија је традиционално најзначајније српско извозно тржиште. У периоду од 2000. до 2012. године дошло је до значајног раста спољнотрговинске размене Србије са Европском унијом. Оно што је карактерисало ову размену био је континуиран раст увоза и велике турбуленције на бази извозних токова, што је узроковало увећање спољнотрговинског дефицита. Водеће групе производа у размени са Европском унијом чинили су: воће, одећа, обојени метали, гвожђе, челик, што представља мање значајне производе у међународној размени. Са тржиштем око 500 милиона становника Европска унија ће и у будућности представљати кључно извозно тржиште за српске производе. То потврђује и чињеница да близу трећине српских извозника планира, у наредном периоду, повећање извоза у Европску унију.

Тржиште Европске уније је за извознике из Републике Србије значајно због повољног третмана који омогућава извоз великог броја производа без царине, укључујући и велики број производа који се извозе под преференцијалним статусом.

Потписивањем и применом Споразума о стабилизацији и придруживању, сви наши производи ће бити ослобођени царине према земљама Европске уније. Као најзначајнија мера за унапређење извоза у Европску унију, као и укупног извоза, од круцијалне важности је наставак процеса приватизације и појачан прилив страног капитала. Поред тога, Србија мора да прихвати стандарде Европске уније, трговинске законе и наставити хармонизацију царинских стопа са Европском унијом.²⁰

Тржиште земаља организације СЕФТА за привреду Србије је од великог значаја, прво због чињенице да на њему Србија остварује континуирани суфицит, чији је раст очекивано да се настави и током 2013. године, судећи према тренутним месечним трендовима извоза и увоза. За Србију регион земаља чланица СЕФТА је више него четири пута значајнији као извозно него као увозно тржиште. Србија има трговински дефицит са Хрватском.

²⁰ Миловановић, Г., Веселиновић, П., *Глобализација и транзиција*, Економски факултет Крагујевац, Крагујевац, 2010. стр. 65.

Табела 3. Робна размена Србије са земљама чланицама ЕУ (у хиљадама евра)

Држава	Извоз	Увоз	Индекс извоза	Индекс увоза	Салдо	Покривеност увоза извозом у %
Укупно	4,052,284	6,598,084	118.8	114.4	-2,545,800	61.4
Италија	796,593	1,039,023	116.4	118.7	-242,430	76.7
Немачка	795,314	1,288,687	126.8	117.4	-493,373	61.7
Румунија	491,077	537,535	140.7	149.6	-46,458	91.4
Словенија	313,901	352,649	120	113.1	-38,748	89
Аустрија	226,545	417,654	106.3	135.5	-191,109	54.2
Мађарска	194,617	555,617	105.3	109.5	-361,000	35
Бугарска	193,738	295,283	127.2	83.3	-101,545	65.6
Француска	186,442	318,526	106.5	109.1	-132,084	58.5
Словачка	124,560	165,292	118.5	66.9	-40,732	75.4
Грчка	116,749	172,620	107.7	122.4	-55,871	67.6
Велика Британија	109,680	134,347	123.2	108.9	-24,667	81.6
Пољска	105,462	268,900	150.5	103.4	-163,438	39.2
Чешка Република	93,109	246,746	107.7	131.2	-153,637	37.7
Белгија	79,145	191,170	101	131.9	-112,025	41.4
Холандија	75,571	170,691	77.7	106.6	-95,120	44.3
Шпанија	47,631	121,340	107.7	123.9	-73,709	39.3
Шведска	31,042	99,084	119.6	83	-68,042	31.3
Литванија	21,623	4,984	95.3	170.4	16,639	433.8
Данска	14,932	72,570	148.1	120.8	-57,638	20.6
Кипар	9,327	1,154	212.3	83.4	8,173	808.2
Финска	7,954	54,733	127.2	131.4	-46,779	14.5
Ирска	7,563	64,285	142.7	122.6	-56,722	11.8
Португалија	4,741	10,692	81.4	104.4	-5,951	44.3
Летонија	3,064	2,412	124	168.3	652	127
Луксембург	829	8,163	208.8	176	-7,334	10.2
Естонија	821	2,928	125.5	116.5	-2,107	28
Малта	252	955	76.6	62.6	-703	26.4

Извор: Привредна комора Србије, <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=0&>

Потписивањем и применом Споразума о стабилизацији и придруживању, сви наши производи ће бити ослобођени царине према земљама Европске уније. Као најзначајнија мера за унапређење извоза у Европску унију, као и укупног извоза, од круцијалне важности је наставак процеса приватизације и појачан прилив страног капитала.

Поред тога, Србија мора да прихвати стандарде Европске уније, трговинске законе и наставити хармонизацију царинских стопа са Европском унијом.²¹

Тржиште земаља организације СЕФТА за привреду Србије је од великог значаја, прво због чињенице да на њему Србија остварује континуирани суфицит, чији је раст очекивано да се настави и током 2013. године, судећи према тренутним месечним трендовима извоза и увоза. За Србију регион земаља чланица СЕФТА је више него четири пута значајнији као извозно него као увозно тржиште. Србија има трговински дефицит са Хрватском.

Структура робне размене Србије са овим земљама, углавном, није се променила последњих година и у доброј мери подсећа на трговину између земаља у развоју и далеко је од обрасца размене између напреднијих земаља у транзицији. Извоз Србије у земље СЕФТА, пре свега, чине готови прехранбени производи, али и пољопривредне сировине, електрична енергија, обојени метали, хемијски, као и текстилни производи. У увозу највеће учешће имају нафта и нафтни деривати, природни гас, хартија, картон и производи од целулозе, поврће и воће, гвожђе и челик. За разлику од других тржишта где наступа са релативно малим бројем производа, као што су гвожђе, челик, малине, кукуруз, гуме, овде имамо широк дијапазон производа, и управо тамо где нисмо квалификовани да уђемо на тржиште Европске уније због неких високих стандарда овде наша предузећа опстају.

До 2020. године не треба очекивати битније промене у погледу извозних дестинација. Истина, удео Европске уније и земаља ЗНД-а требало би да се повећа, а у земље СЕФТА да се смањи.²² Раст удела извоза у Европску унију биће последица раста интраиндустријске трговине, а у земље ЗНД-а коришћења повољног трговинског приступа тржиштима тих земаља. Пад удела земаља СЕФТА, при очекиваном високом расту вредности извоза, биће последица релативне засићености тржишта постојећим нивоом размене.

²¹ Миловановић, Г., Веселиновић, П., *Глобализација и транзиција*, Економски факултет Крагујсвац, Крагујсвац, 2010. стр. 65

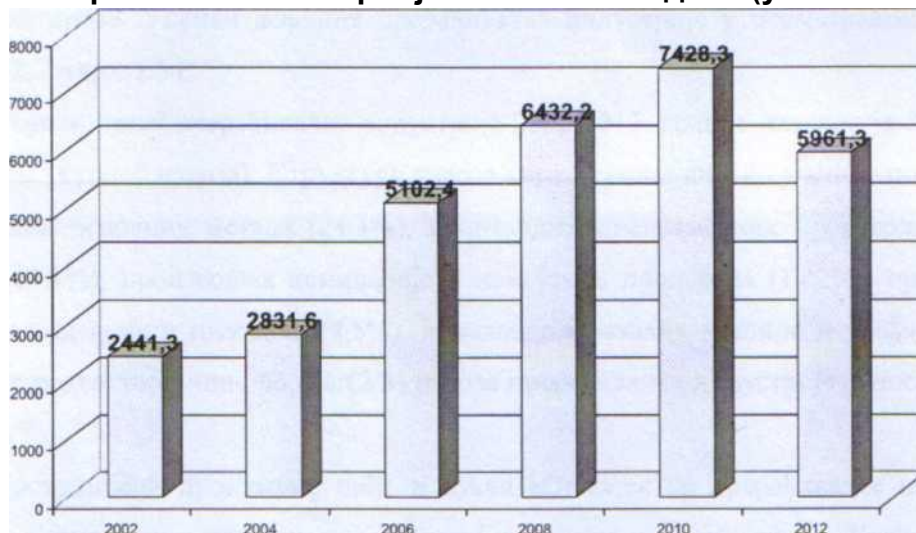
²² Николић, Г., Јовановић, Н., Тодоровић, В., *Сefta 2007-2010- Искуства, потенцијал и перспектива*, Центар за нову политику. Београд, 2011.

2.1.2 Обим и структура извоза Србије у Европску унију

У 2012. години извоз Србије је износио 8.827,3 милиона евра (8.836,8 милиона евра према подацима РЗС-а) и повећан је за 373 милиона евра у односу на вредност у 2011 години. Највеће промене у апсолутним вредностима биле су пад вредности ваљаних производа од челика, неармираних за 297,9 милиона евра, полимера етилена за 87,2 милиона, армираних ваљаних производа од челика за 84,5 милиона, и производа од бакра за 40,9 милиона евра, и повећање вредности извоза аутомобила за 273,3 милиона евра, кукуруза за 117,2 милиона, каблова за 88,7 милиона, делова за електричне машине и генераторе за 40,4 милиона и лекова за 37,2 милиона евра.

Првих десет производа према вредности извоза учествовало је са 25,9% у укупном извозу, 20 је чинило 38,4% укупне вредности, а 50 производа готово три петине укупне вредности. У 2012. години већа вредност извоза до 10 милиона евра постојала је код 164 производа четвороцифрене ХС класификације, од милион до десет милиона евра било је 305 производа, од 100 хиљада евра до милион било је 319 производа, а мање од 100 хиљада евра 320 производа, или група производа.

Графикон 2. Кретање извоза Србије 2002.-2012. године (у милионима евра)

Извор: http://www.trzistesrbije.com/uvoz_izvoz.php

Раст извоза аутомобила утицао је да Србија смањи дефицит у трговини овим производима са 390,9 милиона евра у 2011. на 57,6 милиона евра у 2012. години. Производња аутомобила плаћена је растом увоза ауто делова, те је дефицит у трговини ауто деловима повећан са 37,6 на 207,1 милиона евра.

Извоз ауто делова повећан је са 89,5 милиона евра у 2011, на 92,5 у 2012, док је увоз повећан са 127,1 на 299,5 милиона евра. Због суше је у 2012. години смањен извоз воћа и поврћа, те је извоз смрзнутог воћа смањен са 215,3 на 199,3 милиона евра. Извоз јабука је смањен за 14,2 милиона евра (са 48,5 на 34,3) али је то компензирано растом извоза бомби, граната и муниције за 11,1 милиона евра (са 23 на 34,2 милиона евра). Ово је сасвим логично пошто су производи блиски по изгледу, не и по последицама. Интересантно је пажљивије погледати листу производа, не само приложених 50 већ и много њих са мањим вредностима.

Секторска структура извоза српске привреде је неповољна уз доминацију производа ниже фазе прераде (сировина и полупроизвода). У структури извоза према намени производа у посматраном периоду, најзаступљенији су производи за репродукцију, роба за широку потрошњу и опрема. Иако су у посматраном периоду остварене високе стопе раста извоза, то није било довољно за одрживост крегања у спољном сектору привреде, као ни за неопходан раст прерађивачке индустрије.

Укупан извоз прерађивачке индустрије порастао је у 2012. години у односу на 2002. годину за 136,2%, увоз је порастао за 45,3%. Дефицит је забележио смањење од 27,3% услед значајнијег пада увоза од пада извоза у 2012. години као последица светске економске кризе. Укупан дефицит прерађивачке индустрије у посматраном периоду износи 22,7 млрд. ЕУР.

Укупан извоз прерађивачке индустрије 2002-2012. године износио је 31,6 млрд. ЕУР (94% укупног извоза). Структуру извоза карактерише високо учешће подсектора: производња основних метала (24,1%), производња прехранбених производа, пића и дувана (17,1%), производња хемикалија и хемијских производа (10,2%), производња производа од гуме и пластике (7,5%), производња осталих машина и уређаја (7,1%). Ових пет подсектора чине 66,6% (2/3) извоза прерађивачке индустрије у посматраном периоду.²³

Прехрамбени производи, пиће и дукан је подсектор прерађивачке индустрије који је у посматраном периоду представљао значајног носиоца извоза. Учешће извоза прехранбених производа, пића и дувана у укупном извозу прерађивачке индустрије у посматраном периоду је 17,1%, док је покривеност увоза извозом износила 181,2%. Најзначајније извозне гране овог подсектора у 2012. години су остали прехранбени производи, поврће и воће

23

http://www.trzistesrbije.com/uvoz_izvoz.php

као и пиће (чине око 70% укупног извоза прехранбене индустрије).

Производња хемикалија и хемијских производа је у 2012. години у односу на претходне године остварила пад извоза. Учешће извоза хемикалија и хемијских производа у укупном извозу прерађивачке индустрије у посматраном периоду је 10,2%, а покривеност увоза извозом 35,1%. Евидентан је пад учешћа извоза основних хемикалија у укупном извозу хемикалија (са 62,7% у 2007. на 38,5% у 2012. години). Производња фармацеутских производа бележи пораст учешћа у укупном извозу хемикалија (са 17,2% у 2006. години на 29,9% у 2012. години).

Производња основних метала и металних производа, такође, бележи смањење извезене вредности у 2012. години у односу на 2010. годину. Учешће извоза основних метала и металних производа у укупном извозу прерађивачке индустрије у посматраном периоду је 24,1%, док је покривеност увоза извозом износила 105,3%. Производња сировог гвожђа и челика је у 2012. години у односу на 2010. годину смањила своје учешће у укупном извозу подсектора (са 36,5% на 28,2%). Остале гране по значају учешћа у укупном извозу подсектора у 2012. години су племенити и обојени метали (31,6%) као и остала примарна производња гвожђа и челика (13,8%).

Производња осталих машина и уређаја, након двогодишњег раста вредности извоза, у 2012. години је остварила пад. Учешће извоза осталих машина и уређаја у укупном извозу прерађивачке индустрије је у датом периоду 7,1%, покривеност увоза извозом је била 31,8%. Најзначајније гране у извозу у 2012. години су производња оружја и муниције (23,7%), кућних апарата (23,6%) и других машина за специјалне намене (19,9%). Производња производа од гуме и пластике је у 2012. години остварила пад вредности извоза у односу на претходне две године. Учешће извоза производа од гуме и пластике у укупном извозу прерађивачке индустрије у посматраном периоду је 11,3%, покривеност увоза извозом је 117,6%. Учешће извоза производа од пластичне масе у укупном извозу подсектора у 2012. години је 55,0% а производа од гуме 45,0%.²⁴

С обзиром на то да Србија има веома диверсификовану понуду производа у малим количинама, транспортни трошкови делују ограничавајуће на извоз на удаљена тржишта.

²⁴http://www.trzistesrbije.com/uvouz_izvoz.php 26.10.2013.

Табела 4. Структура робног извоза према групацијама земаља, у мил. евра и %

	У милионима евра		Годишња стопа раста	у % укупног	
	2008	2020	2020/2008	2008	2020
Укупно	7.428	24.821	10,6	100	100
Европска унија	4.028	14.198	11,1	54,2	57,2
ЦЕЕЦ	2.453	6.702	8,7	33,0	27
ЦИС	546	2.035	11,6	7,3	8,2
ОПЕЦ	125	621	14,3	1,7	2,5
МЕДА	88	496	15,6	1,2	2
ЕФТА	78	248	10,2	1,0	1
НАФТА	50	248	14,2	0,7	1
Остало	61	273	13,3	0,8	1,1

Извор података: Здравковић М., Посткризни модел економског раста и развоја Србије 2011-2020., УСАИД, Фонд за развој економске науке, Београд, 2010. стр. 242.

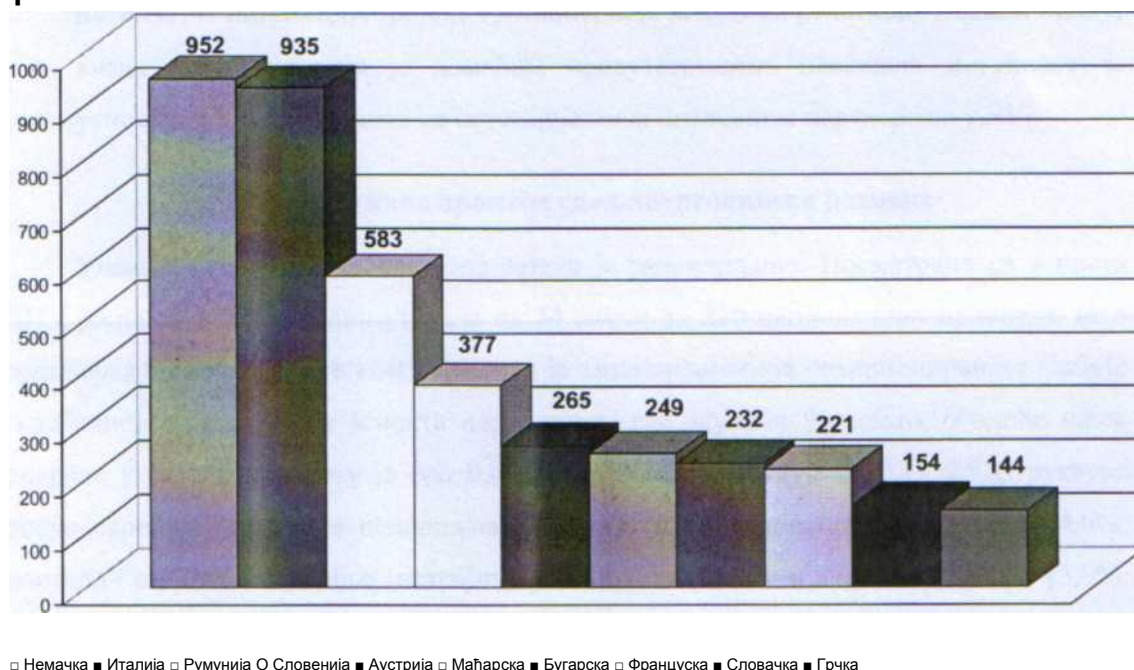
Структурне промене извоза требало би да иду у правцу раста удела производа средњих технологија уз пад удела производа базираних на ресурсима. То значи раст удела сектора машина и транспортних уређаја у укупном извозу; готово стагнацију сектора пића и дувана и лагани пад удела осталих сектора. Раст извоза биће могућ само уколико се привуку „звучне“ транснационалне компаније да инвестирају Greenfield, или да технолошки обнове још увек неприватизоване велике производне капацитете. Променом структуре извоза до 2020. године Србија би смањила своје одступање (неадекватност структуре) у односу на структуру светске трговине. Одступање које није могуће смањити јесте у извозу минералних горива и мазива, јер у овим ресурсима оскудевамо. Будући извори раста извоза могу бити многобројни. У очекиваном расту вредности извоза од 17,4 милијарде евра допринос пољопривреде и прехранбене индустрије биће: од 10% до 12%. С друге стране, највећи појединачан очекивани допринос расту извоза имаће производња путничких возила и делова за путничке аутомобиле: у распону од 15% до 20%.

Према географској структури српски извоз је сконцентрисан највећим делом на чланице ЕУ (више од половине укупне размене). Најзначајнији спољнотрговински партнери у извозу су: Немачка, Италија, и Румунија. Главни спољнотрговински партнери на страни увоза су: Немачка, Италија и

Француска.

Највећи извоз прехранбених производа и пића (у оквиру прерађивачке индустрије) у 2012. години је био у Немачкој и Француској. Највећа вредност извоза хемикалија и хемијских производа је била у Румунији. Извоз основних метала је био највећи у Италији, Немачкој, Аустрији и Словенији. Највеће земље извознице осталих машина и уређаја су Немачка и Словенија.

Графикон 3. Извоз Србије у земље ЕУ у 2012. години, у хиљадама евра

Извор: http://www.trzistesrbije.com/uvoz_izvoz.php

Европска унија представља најзначајнијег спољнотрговинског партнера Србије и учествује са више од половине у укупном увозу и извозу Србије у иностранство. С друге стране, ЕУ нема алтернативу нити у погледу земаља које су инвестирале у Србију с обзиром да према обиму нето директних станих инвестиција у укупним инвестицијама њено учешће је далеко највеће. Удео ЕУ у укупном извозу Србије смањивао се у претходним годинама, што је била последица бржег раста извоза у земље ЦЕФТА. Међутим, уколико се узме у обзир могућност да ће и остале земље ЦЕФТА временом постати чланице ЕУ онда ће ЕУ имати доминантну значај за економски развој Србије.

У наредним годинама очекује се да ће расти удео ЕУ у укупном извозу Србије из неколико разлога:²⁵

- процес приближавања чланству у ЕУ утицаће на смањивање перцепције

²⁵ Здравковић М., *Посткризни модел економског раста извоза Србије 2011-2020.*, УСАИД. Фонд за развој економске науке, Београд, 2010. стр. 177

- ризика инвестирања у Србију;
- могућност већег извоза на основу ССП-а;
- сељење радно-интензивних производних процеса из ЕУ у Србију ће повећати интензитет интраиндустријске трговине, која је сада на релативно ниском нивоу;
- визна либерализација је домаћим предузетницима олакшала могућност за успостављање контаката са потенцијалним пословним партнерима у ЕУ.

2.1.3. Квалитативне промене спољнотрговинске размене

Учешће Србије у глобалној привреди је занемарљиво. Посматрано са аспекта БДП Србија се у 2012. години нашла на 74 месту од 220 националних привреда, што представља 0,07 посто светском БДП. Још је занемарљивија позиционираност Србије у глобалној економији са аспекта *per capita*, где заузима 95 место. Учешће наше привреде у светском извозу је око 0.07%, а у увозу учествује са 0,12%.²⁶ Структура ионако скромног извоза је неповољна. У извозу Србије полупроизводи чине 44,0%, производи широке потрошње учествују са 25,6% и капитална добра 13,9%. Примарни производи прерађивачке индустрије чине 89,5% нашег извоза, где доминира извоз метала: гвожђе и челик са 17,5%, храна 15,0%, хемијски производи 8,9% и полупроизводи од гуме и пластике 6,0%. Речју, у структури нашег извоза доминирају неразмјениви производи, односно производи ниже фазе прераде.

Спољнотрговински биланс размене Србије у 2012. години,²⁷ посматран са аспекта структуре увоза изгледа овако: полупроизводи 31,4%, капитална добра 15,8%, енергенти 17,9% и нетрајна добра 12,6%. Посматрано са аспекта учешћа појединих производа у укупном увозу, запажамо да предњачи увоз нафте и гаса (12,2%) и хемијски производи (12,1%). Моторна возила учествују у нашем укупном увозу са 3,5%.

За објективно сагледавање спољнотрговинске размене Србије неопходно је осврнути се и на географску сегментацију тржишта, односно регионе и појединачно на државе почевши од ЕУ. Европска унија представља најзначајнијег спољнотрговинског партнера Србије и учествује са преко 50% и у структури извоза и у структури увоза. Поред осталих фактора, доминација ЕУ као спољнотрговинског партнера заснована је и на приливу СДИ. Њена доминација у наредном периоду биће повећана и због прикључивања неких земаља ЦЕФТА Европској унији.

²⁶ WorldBank, World Development Indicators 2012

²⁷ Републички завод за статистику (РЗС), Саопштење бр. 23 (статистика спољне трговине бр. 12), Београд, 2012

Посматрано са аспекта земаља чланица ЕУ у спољнотрговинској размени са Србијом доминира Италија (у извозу Србије) и Немачка (у увозу Србије). Прогнозирати стопе раста извоза у ЕУ у наредном периоду није нимало лак задатак. Прогнозе су још теже, ако се има у виду наша:

1.) техничко-технолошка заосталост,
2.) ниска конкурентност
3.) недовољна примена стандарда квалитета (ИСО 9000, ИСО 14000, ХАЦЦП, ИСО 26000, ИСО 27000, ЦЕ знак- европска усаглашеност квалитета),
4.) неповољан амбијент за прилив СДИ,
5.) нехармонизовани инвестициони стандарди Србије са захтевима ЕУ,
6.) неконзистентна макроекономска политика,
7.) негативан спољнотрговински биланс,
8.) висок јавни дуг и
9.) фискални дефицит.

Овим се не исцрпљује листа ограничавајућих фактора за повећање извоза у наредном периоду. Томе треба додати високу стопу незапослености, неадекватну квалификациону структуру, уз све неизвеснији ток и завршетак глобалне финансијске и економске кризе. Као охрабрење може нам послужити пример стратешког партнерства ФИЈАТ-а и „Заставе“ и формирање мешовитог предузећа „Фијат аутомобили Србија“ (ФАС) које је 67% у власништву „ФИЈАТА“, а 33% у власништву Србије. Очекује се да ће производња аутомобила кроз кооперантску мрежу повећати извоз Србије до краја 2020. године за 20%-30%.²⁸ Међутим, уколико се криза у Италији буде продубљивала то може довести до успоравања прилива инвестиција. Треба истаћи да су италијанске инвестиције у Србији у периоду 2005-2010. година заузеле шесто место међу СДИ. У процесу приватизације италијанске фирме заузеле су друго место по броју купљених предузећа, око 200 предузећа са учешћем италијанског капитала запошљава око 18.000 људи. Такође, Електропривреда Србије и италијанска „Сећи енергија“ потписале су фебруара 2011. године прелиминарни споразум о градњи хидроелектрана на средњем току Дрине, вредан 800 милиона евра, а у плану је и изградња хидроелектране на Ибру.²⁹ Сходно томе, предвиђања економских аналитичара су да ће у наредном периоду расти наш извоз у ЕУ, првенствено након 2011. године, имајући у виду

²⁸ Исто, стр. 240.

²⁹ Послованје са иностранством, Пивредна комора Србије(ПКС), Београд, 2012.год.

да је Србија првог марта добила статус кандидата за пријем у чланство ЕУ.

Као аргумент за то наводе следеће:³⁰

- процес придруживања чланству у ЕУ утицаће на смањивање перцепције ризика инвестирања у Србију,
- могућност већег извоза на основу Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП), а од 1. марта 2012. и на основу кандидатуре за пријем у чланство ЕУ,
- сељење радно-интензивних производних процеса из ЕУ у Србију ће повећати интензитет интраиндустријске трговине, која је сада на ниском нивоу,
- визна либерализација ће домаћим предузетницима олакшати могућност за успостављање контаката са потенцијалним пословним партнерима у ЕУ.

После ЕУ наши најзначајнији пословни партнери су земље југоисточне Европе

са којима Србија остварује суфицит у оквиру трговинског споразума ЦЕФТА (2006). То се посебно односи на бивше југословенске републике (БЈР) са којима је Србија до почетка глобалне финансијске и економске кризе (2008.) остваривала позитиван биланс размене. Повећање трговинске размене са (БЈР) резултат је географске близине са овим земљама, нижих трошкова транспорта, величине економија, сличних културо-социолошких особености, традиције, језика и наслеђа. Доказ за то је и долазак првог словеначког интернационалног трговинског ланца "Меркатора" у Србију. Истина, сада европске државе, али некадашње (БЈР). Болна је чињеница, да се наша покрајина Косово и Метохија, сада легитимише као УМНИК Косово, где су политички односи довели до тога да Србија има мањи извоз на ово подручје, а да су лидери извозници на ово тржиште Македонија и Немачка. Примера ради, извоз Србије на подручје УМНИК Косово смањен је у периоду (2002-2010) са 22% на 11%.

Повећање извоза у наредном периоду могуће је остварити под следећим претпоставкама:

- ако Србија привуче СДИ у извозно оријентисани производни сектор,
- пожељно је да то буду greenfield i brownfield инвестиције,

³⁰

Републички завод за статистику (РЗС), Саопштенје бр.23(статистика сполјнје трговине бр.12), Београд, 2012., стр.245

- у структури извоза треба повећати удео разменљивих производа.
- ако у структури извоза порасте удео производа средњих технологија, уз смањење удела производа базираних на ресурсима,
- ако привучемо СДИ транснационалних компанија које ће купити неприватизована велика производна предузећа.

При томе треба се подсетити да је у досадашњем периоду прилив СДИ био мотивисан приватизацијом локалних монопола у области:

- банкарског сектора,
- дуванске индустрије,
- индустрије грађевинског материјала (првенствено цемента),
- енергената,
- црне и обојене металургије (гвожђа, челика и обојених метала) и
- индустрије пића.

Извозно оријентисаном расту и развоју Србије допринео би и реинжењеринг законско-правне регулативе чиме би се променила негативна слика о нама као држави са прегломазним и тромим државним апаратом. Подсетимо се Извештаја о глобалној конкурентности и позиционiranости националних привреда, који нас опомиње шта треба побољшати.

Првенствено имамо у виду:

- креирање концепта модерне државе,
- елиминисање административних баријера започето тзв. гиљотином прописа,
- јачање промотивно-комуникационог микса Србије у регионалним економским и глобалним интеграцијама,
- увођење пореских олакшица за привлачење СДИ,
- развој Србије сходно агенди „Информационо-Дигитално друштво“,
- развој телекомуникационе инфраструктуре,
- реформа свих нивоа образовања.
- развој демократског друштва и јачање политичких и пословних веза са земљама

из регионалних економских интеграција и света.

Традиционалне облике сарадње попут извоза и увоза треба подићи на виши ниво стратешког партнерства, као што су:

- интернационализација пословања по систему СДИ,
- развој и примена франшизинга,
- стратегијске алијансе,
- мрежна предузећа.
- развој кластера,
- аквизиције и мерџери,
- сарадња по пројектном моделу,

- портфолио диверзификација и
- лизинг и извозни факторинг.

При томе не треба заборавити да сваки од наведених облика сарадње захтева: организационо, маркетиншко, менаџерско, техничко-технолошко, иновационо и информационо реструктурирање привреде Србије.

Отворено остаје питање колико ће у томе успети креатори економске политике и маркетинг-менаџмент, ако имамо у виду да је глобална финансијска и економска криза разоткрила неодрживост досадашњег модела економског раста и развоја Србије. Економски раст и развој Србије додатно усложњава преливена глобална криза у Европи. Томе треба додати и структурну неусклађеност наше привреде. Остаје да се види око ког модела раста и развоја привреде Србије ће постићи консензус: креатори економске политике, научно-стручна јавност и политичка елита. Без обзира на дубину кризе, Србија не сме да се одрекне аспирације за развој. Стратегија развоја треба да представља тријумф рационалних предлога.³¹

2.2. ИНВЕСТИЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У СРБИЈУ

2.2.1. Инвестициони амбијенту Србији

Како је присутна све већа конкуренција између земаља у развоју у привлачењу страних инвестиција, испуњавање основних економских услова више није довољно за подстицање уласка страних инвеститора. Уз политику која би побољшала основне економске услове, државе развијају и одређене селективне мере за привлачење страног капитала.

Страни инвеститори најчешће су привучени одређеним и конкретним интересима и условима као што су велико тржиште и нижи трошкови производње и укупног пословања који пружају предност над конкурентима и омогућују извозно оријентисану производњу. Повећање конкурентности земље јеосновни разлог и мотив за привлачење СДИ. Јефтина радна снага у многим случајевима представља компаративну предност у привлачењу СДИ, али њена важност опада што је све више случај и са природним богатствима.

Да би привукле стране инвеститоре, државе креирају посебне погодности којима настоје да позитивно утичу на одлуке о одабиру одредишта страних улагања. Наравно, неке су мање неке више успешније у том процесу. Међутим, све те државе које зависе од страног капитала морају испунити одређене

³¹

Ђуричин, Д., Анти-кризни програм у 2011. И стратегија одрживог развоја (Србија 2020)

услове без којих нема страних инвестиција или бар нема оних чија је оријентација дугорочна.

Дугорочно оријентисани страни капитал не долази у нестабилна и турбулентна подручја. Нестабилна привреда, социјални немири, нестабилна национална валута, неконзистентна монетарна и фискална политика и висока инфлација представљају подручја која инвеститори заобилазе. Без повољног пословног окружења које пружа услове за профитабилно пословање нема страних инвестиција, посебно када доминирају компликовани административни процеси и бирократски трошкови. У вези са институционалном изграђеношћу треба напоменути да је неопходно либерализовано тржиште које омогућава фер и слободну тржишну утакмицу, као и развијену правну инфраструктуру.

Од кредибилне владе, односно од предвидивости целокупног друштвено-политичког система зависи и прилив страног капитала.³²

Јасно је да су различити циљеви, потребе и стратегије навеле компаније да осмисле различите механизме за процену локација за инвестирање. Међутим, постоје одређени критеријуми који се доследно појављују у истраживањима: приступ потрошачима, стабилно друштвено и политичко окружење. лакоћа пословања, поузданост и квалитет физичке инфраструктуре, могућност да се ангажују професионалци из струке, могућност да се ангажује руководећи кадар, ниво корупције, трошкови радне снаге, криминалитет и безбедност, стопе пореза на добит предузећа, или цене инфраструктурних услуга. Све ове детерминанте се могу класификовати у три јасно одвојене групе: оквир државних политика, економске детерминанте и олакшице за пословање.³³

Кључна детерминанта за прилив СДИ у одређену земљу, која је под директним утицајем владе, јесте пословна клима, односно пословно окружење. Пословна клима се састоји од свих државних политика које утичу на пословање, као што су пореска политика, трговинска политика, политика рада, урбанистичка и грађевинска политика. Узимајући у обзир повећану међународну мобилност капитала, владе су схватиле да су потребне темељне реформе пословног окружења како би се привукле стране инвестиције (нарочито оне извозно оријентисане).³⁴

Од почетка 90-тих година прошлог века, СДИ имају све већи утицај на развој земаља у транзицији и развоју. На основу тога може се закључити да је и борба за привлачењем страних улагања између ових земаља све јача и тежа.

³² Стојковић, Р., и Раичевић, М., Политички ризик и међународно пословање, Економика, Економика, Друштво економиста „Економика“ Ниш. Ниш. бр. 56 (3). 2010., стр. 165-174.

³³ Беговић, Б., Мијатовић, Б., Пауновић, М. и Поиовић, Д., *Гринфилд стране директне инвестиције у Србији*, Центар за либерално-демократске студије. Београд, 2008., стр. 77

³⁴ Исто, стр.78-79

Пред владе земаља у развоју поставља се тежак задатак да поред побољшања основних економских услова у земљи, осмисле и додатне подстицаје који би убедили стране улагаче на улагање управо у њихову земљу. Најшире прихваћен принцип пословања и размене је принцип националног третмана и равноправног односа страних и домаћих улагача.

Додатни подстицаји су средство којим владе широм света врло ефикасно могу усмеравати улагања у одређене секторе, уже делатности или подручја. Избор додатних

подстицаја зависи првенствено од циљева који се желе остварити. Додатни подстицаји најчешће се састоје у ослобађању од одређених фискалних давања на одређено време. У многим случајевима владе постављају различите услове везане уз остварење подстицаја како би осигурале очекиване позитивне ефекте СДИ. Неки од тих захтева могу бити постављање минимума износа инвестиција, захтев за партиципацијом домаћег сектора, захтеви везани за запошљавање, као и захтеви везани за трансфер технологије. Поред фискалних олакшица, улагачима се могу пружити и друге врсте финансијских и осталих подстицаја. Ти подстицаји могу бити бесплатна додела земљишта на коришћење, осигурање потребне инфраструктуре као и ослобођење од царинских давања на увоз опреме.

Табела 5. Лакоћа пословања у Србији

RANG	DB 2012	DB 2011	PROMENA
Средња оцена лакоће обављања посла	92	88	↓ -4
Почетак пословања	92	81	↓ -11
Добијање грађевинских дозвола	175	174	↓ -1
Снабдевање електричном енергијом	79	77	↓ -2
Регистровање	39	98	↑ +59
Добијање кредита	24	21	↓ -3
Заштита инвеститора	79	74	↓ -5
Плаћање пореза	143	140	↓ -4
Трговање преко границе	79	78	↓ -1
Поштовање уговора	104	94	↓ -10
Решавање стечаја	113	91	↓ -22

Извор: Doing Business 2012, 2011

Фискални подстицаји најчешће користе владе земаља у развоју како би подстакле стране инвеститоре да улажу у њихове земље. Смањивање пореза на добит и избегавање двоструког опорезивања само су неки од бројних фискалних подстицаја СДИ. Са развијеним земљама је обрнута ситуација.

У финансијске подстицаје спада одобравање новчаних средстава предузећима за финансирање СДИ попут државних помоћи и субвенција у износу дела трошкова као и субвенционисани државни зајмови. У остале подстицаје убраја се повећање профитабилности улагања нефинансијским начинима као што су пружање услуга у вези са инфраструктуром под повољнијим условима (плаћање струје по нижој цени), преференцијални аранжмани с владом и слични стимуланси.

Србије је према последњем “Doing Business” извештају рангирана на 92. место од 183. земље које извештај обухвата. У односу на претходни извештај, Србија је погоршала своју позицију за четири места.

У табели 5 видимо да је дошло до пада у позицији Србије према свим областима осим према области регистрација власништва где је направљен велики помак. пре свега захваљујући томе да је извршена својинска евиденција свих непокретности на подручју сваке општине, и извршена дигитализација катастарских планова, што омогућава да се процедура регистрације власништва обавља знатно ефикасније, и спрече купопродајне злоупотребе

Србија се са аспекта добијања грађевинских дозвола налази у убедљиво најлошијој позицији. Како би стекли слику о томе у колко је овај сегмент пословања у лошем стању, приказаћемо примере добре праксе у свету у домену давања грађевинских дозвола, као и број процедура, број дана и трошкове који су потребни за добијање грађевинске дозволе у Србији.

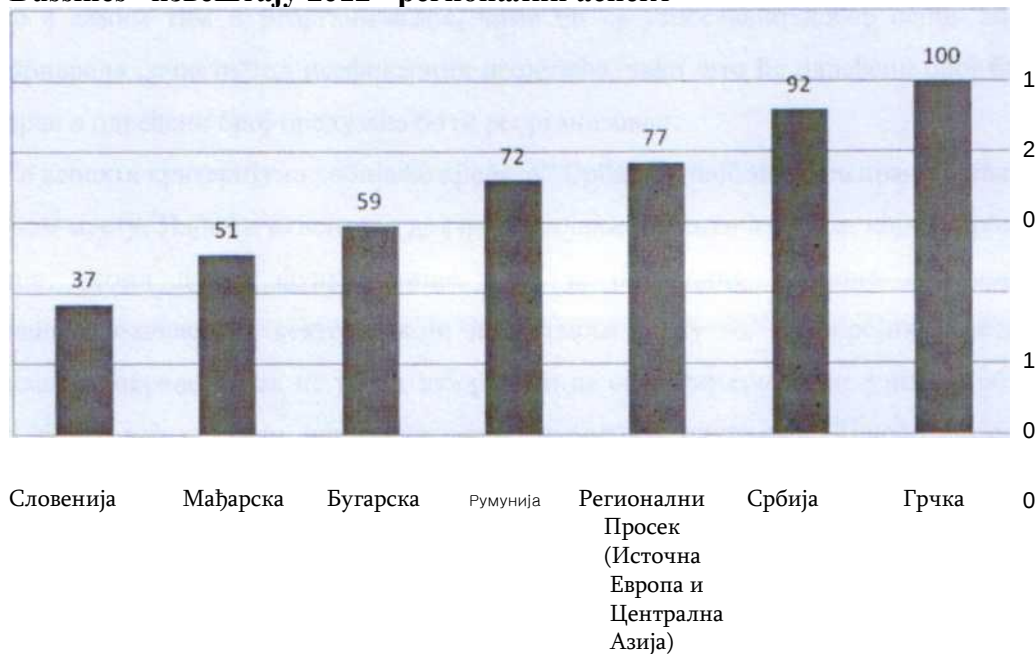
Видимо де време потребно за добијање грађевинске дозволе износи просечно 279 дана. Ни нов закон о планирању и изградњи који је донет није донео значајан бољитак, тако је на пример у општини Палилула за годину дана и два месеца, колико се примењује нови закон, издато само девет грађевинских дозвола. Главни проблем је ефикасност рада локалних самоуправа, што потврђује податак да се просечан број дана за добијање грађевинске дозволе разликује од општине до општине. У наредном периоду се очекује увођење правила тзв. ћутања администрације којим ће се убрзати издавање локацијских

и грађевинских дозвола. По том правилу сматраће се да је дозвола издата, ако у одређеном року не буде обрађена прикупљена документација.³⁵

Одмах после издавања дозвола, као проблеме у вези пословног окружења које Србија треба да реши можемо издвојити плаћање пореза, поштовање уговора и решавање инсолвентности.

По критеријуму Плаћање пореза Србија је рангирана, на лошем 143. месту. Критеријум узима у обзир висину пореског оптерећења, али се у обзир узимају и све процедуре везане за пријаву и плаћање пореза. Типично предузеће, плаћа порез 66 пута годишње, што је последица компликованог пореског система. у којем постоји доста "небитних" пореских облика, попут разних накнада и локалних такси. Такође, детаљнијом анализом извештаја, може се видети да су неки од пореза (попут накнаде за коришћење грађевинског земљишта, која се плаћа 12 пута годишње) практично небитни са аспекта прихода државе.

Графикон 4. Ранг Србије према условима пословања према "Doing Bussines" извештају 2012 - регионални аспект

Извор: "Doing Bussines"

³⁵

<http://www.gradjevinarstvo.rs>.

Лош резултат не мора да буде доминантно последица лошег рада Пореске управе, већ, последица непотребно компликованог пореског система, у којем и даље постоји доста „небитних“ пореских облика, попут разних накнада и локалних такси. Новим Законом о планирању и изградњи је предвиђено укидање наведене накнаде за коришћење грађевинског земљишта, али тек пошто она буде интегрисана у порез на имовину, након што се земљиште приватизује и уђе у основицу за одређивање пореза. Када ће се то десити, не знамо, али ће до тада предузећа морати редовно (12 пута годишње) да плаћају ову накнаду.³⁶

По критеријуму поштовање уговора Србија је рангирана као 104, али посебно забрињава чињеница да је од 2006. године (извештај у којем је обухваћена примена тада новог Закона о извршном поступку) направљен пад за 7 места. И даље је потребно да прође 635 (у просеку) дана да дође до принудне наплате уговорне обавезе. Сам судски поступак траје 495 дана, а спровођење судске одлуке чак 110 дана у просеку. Просечно трајање спровођења уговора у региону источне Европе и централне Азије је 538 дана, значи за скоро 100 дана краће него у Србији.³⁷

Посебно значајно питање за Србију, јесте питање решавања проблема инсолвентних предузећа, путем успостављања ефикасне стечајне процедуре. Изменама и допунама постојећег Закона о стечају, потребно је повећати ефикасност стечајног поступка а самим тим и реорганизације, чиме би се успоставио добар основ да се српска привреда „очисти“ од неефикасних предузећа, тако што ће одређени број бити ликвидирани, а одређени број предузећа бити реорганизовани.

Са аспекта критеријума „обијање кредита“ Србија је најбоље рангирана и налази се на 24-ом месту. Највећи акценат је дат на постојање кредитног бироа, који у Србији, очигледно, веома добро функционише. Ово је последица успешно спроведене приватизације банкарског сектора, који представља једну од малобројних светлих тачака наше привреде. Ипак не треба заборавити да овај критеријум не узима у обзир каматну стопу већ се бави искључиво процедуралним питањима. Такође се може видети да је и са овог аспекта

³⁶ Беговић. Б.: *Институционалне реформе у 2009. години*. Центар за либерално демократске студије. Београд, 2010., стр. 122

³⁷ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/serbia/#enforcing-contracts>

дошло до погоршања.

Што се тиче земаља из региона Србија је према овом извештају лошије рангирана од Мађарске, Бугарске и Румуније. Занимљиво је да се Србије према лакоћи пословања налази испред Грчке, што је последица актуелних кретања у Грчкој.

Један од основних закључака који се може донети на основу ове кратке анализе је да постоји веома висока хетерогеност у оценама Србије. Са једне стране, као изузетно позитиван пример, можемо издвојити 24. место по питању добијања кредита, а са друге стране се налази 175. место везано за издавање грађевинских дозвола. То показује да у српској транзицији постоји велики дисбаланс у реформама. Док су поједине области, попут банкарског система, доведене, макар приближно, на ниво развијеног света, друге области, посебно везане за изградњу (грађевинске дозволе, катастар), али и правосуђе (стечај, принудно извршење уговора) далеко каскају за стандардима савременог (не само развијеног) света. Такође, стиче се утисак да је порески систем Србије зрео за темељну реформу. Све претходно показује да услови пословања у Србији нису подстицајни за пословање предузећа.

2.2.2. Динамика страних директних инвестиција из Европске уније

Стручна јавност у Србији као и носиоци економске политике указују на значај страних директних инвестиција за Србију, означавајући их као пресудним фактором њеног економског развоја. Ипак, опсежне судије о ефектима страних директних инвестиција на економски развој Србије изостају.

У Табели 6 је приказан ниво и динамика страних директних инвестиција у Србији у периоду од 2001. до 2012. године. За последњу, 2012. годину доступни су подаци закључно са новембром те године. Као што се може уочити у табели ниво и динамика страних директних су веома неравномерни у посматраном периоду. Ово је пре свега последица како унутрашњих тако и спољашњих чинилаца.

Политичке разлике, нестабилност и неизграђеност институција у погледу динамике реформи и европских интеграција су главни унутрашњи чиниоци који су утицали на овакво кретање. Што се тиче спољних чиниоца, ту се пре свега мисли на светску финансијску кризу која је наступила крајем 2007. године и која је утицала на застој СДИ не само ка Србији него и на глобалном нивоу.

Према обиму и динамици укупних страних директних инвестиција (СДИ),

цео период 2001-2012. може се поделити на три подпериода:

1. **период 2001-2005:** у овом периоду СДИ у Србији су достигле ниво од око 3,1 милијарду евра. Највећи део овог износа је инвестиран у процесу приватизације предузећа профигабилних делатности. Ради се од цементарама, фабрикама дувана, пиварама и неких групацијама прехранбене индустрије и прераде цемента. Такође, овај период карактеришу аквизиције великог броја српских банака. Удео нових (гринфилд) инвестиција је био веома мали и односио се углавном на трговину и некретнине.

Табела 6. Стране директне инвестиције (нето) у Србији у периоду од 2001. до 2012. Године

Година	Износ у мил Евра	% од БДП	СДИ per capita у ЕУР
2001-2011	15.100	-	-
2001	184	1.apr	25
2002	500	3.jan	67
2003	1.194	6.sep	160
2004	774	4.jan	104
2005	1.250	6.feb	168
2006	3.323	14.mar	448
2007	1.821	6.apr	247
2008	1.824	5.jun	248
2009	1.372	4.avg	187
2010	1.033	3.maj	142
2011	1.827	5.maj	251
2012	136	-	-

Извор: Министарство финансија РС, Основни индикатори макроекономских кретања

2. **период:** 2006-2008: у овом периоду стране директне инвестиције достижу ниво од 6,3 милијарде евра. Највећи обим СДИ остварен је у 2006. години и то у износу од 3,3 милијарде евра. Поменуте године је остварена и највећа СДИ у историји страних директних инвестиција у Србији у износу од 1,6 милијарди долара. Радило се о продаји мобилног оператора Мобтел норвешкој телекомуникационој компанији Теленор.

3. **период** 2009-2012: СДИ су биле за око 50% мање у односу на претходни период. Овај период карактерише то да су у односу на претходна два периода повећане инвестиције у прерађивачку индустрију. Највећа инвестиција у овом периоду је инвестиција белгијског трговинског ланца Delez на основу куповине српског трговинског ланца Delta Маху 2011. године за 933 милиона евра.

Табела 7. Иницијална и укупна улагања страних инвеститора из ЕУ у Србији у периоду од 2001-2012. године

RANG	KOMPANIJA	ZEMLJA POREKLA	SEKTOR	VREDNOST
1	Фијат Аутомобили	Италија	Аутомобилска индустрија	940
2	Dethaize	Белгија	Малопродаја	933
3	Штада - Хемофарм	Немачка	Фармацеутска индустрија	650
4	Mobilkom - Vip Mobile	Аустрија	Телекомуникације	633
5	Agrokor	Хрватска	Прехрамбена индустрија	414
6	Banca Intesa - Delta Banka	Италија	Банкарство	508
7	Salford Investment Found	Велика Британија	Прехрамбена индустрија	500
8	Eurobank EFG	Грчка	Банкарство	500
9	Raiffeisen banka	Аустрија	Банкарство	500
10	Merkator	Словенија	Малопродаја	500
11	Star B - Апатинска пивара	Чешка	Прехрамбена индустрија	487
12	National Bank of Greece- Војвођанска банка	Грчка	Банкарство	425
13	Credit Agricole Србија	Француска	Банкарство	264
14	Fondiarria SAI	Италија	Осигурање	220
15	BritishAmerican Tobacco South East Europe	Велика Британија	Дуванска индустрија	200

Извор: Business info group, (2012), Стране директне инвестиције у Србији 2001-2012, стр. 12.

У целом периоду 2001-2012. године укупне стране директне инвестиције нето у Србији износиле су око 15,2 млрд. евра. Посебно је забрињавајућа последња године, у којој је прилив СДИ у периоду јануар - новембар на веома ниском нивоу. Даље, у табели 38 су приказани највећи инвеститори у Србију у периоду од 2001. до 2012. године. Као што се може уочити пре свега се ради о инвестицијама услужног карактера. Такође, већином се ради о аквизицијама односно куповини домаћих предузећа.

2.2.3. Структура страних директних инвестиција из Европске уније

У претходном делу рада се могло уочити да је највећих 15 СДИ у Србији

претежно карактерише услужни карактер и чињеница да је био реч о аквизицијама односно куповини домаћих предузећа.

Табела 8. Секторске структура страних директних инвестиција по областима у периоду од

2005. до 2012. године

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Укупно, сви сектори	100	100	100	100	100	100	100	100
Прерађивачка индустрија	30,4	18,9	18,4	7,7	17,2	29,4	39,3	24,1
Трговина на велико и мало	35,9	22	8,6	7,6	12,2	12,3	22,4	48,2
Саобраћај, складиште и	1,5	0,7	28,8	19,5	7,5	6,5	8,7	1,7
Финансијско посредовање	10,6	37,6	36,5	31,6	38,2	8,6	33	22,2
Послови са некретнинама	13,9	13,2	6,6	16,0	18,1	13,2	20,5	7,8
Пет највећих сектора, укупно	92,3	90,2	96,9	89,0	92,4	71	94,0	94 ,3

Ако се посматра укупан обим страних директних инвестиција према секторима у периоду од 2005. до 2012. године (за раније године нису доступни званични подаци о СДИ по делатностима), може се уочити да је већински део СДИ управо реализован је у сектору услуга - око 42% од укупног обима СДИ. Око 90% СДИ односило се на куповину активе приватних, државних и друштвених предузећа и банака у процесу тендерске и аукцијске приватизације, док су гринфилд инвестиције биле веома мале.³⁸ У последње три године обим и удео СДИ инвестиција у прерађивачку индустрију био је у просеку знатно већи него у свим осталим у претходном трогодишњем периоду, што је ранијих година био случај са инвестицијама у сектор финансија. Најатрактивнија област за улагања унутар прерађивачке

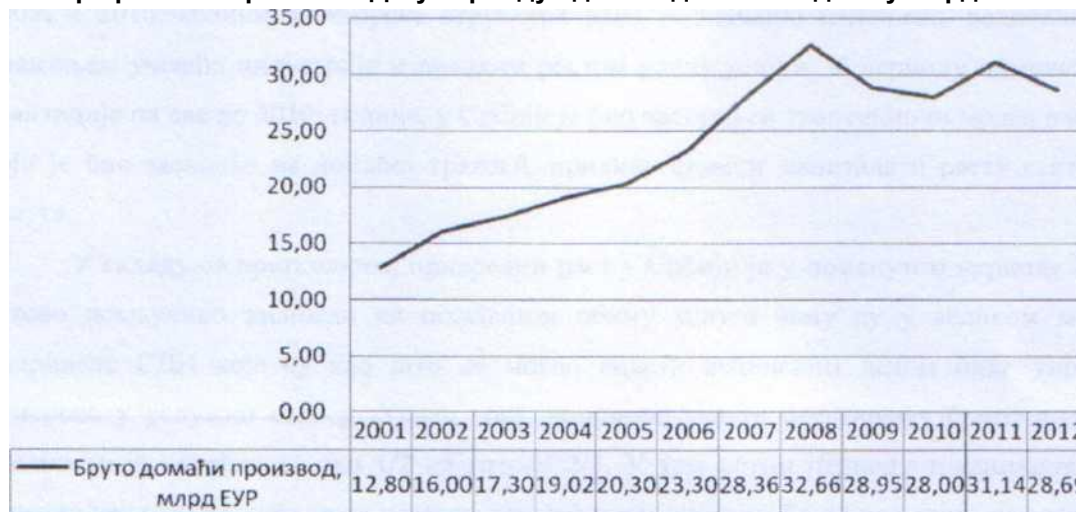
³⁸

Business info group: Странс директне инвестиције у Србији 2001 - 2011, Београд, 2012., стр. 61.

индустрије била је производња прехранбених производа и пића.

Један од показатеља економског развоја економије је као што се могло видети пораст материјалне производње и националног дохотка уз истовремене структурне промене и промене у функционисању дате привреде на општој узлазној развојној путањи. Из тог разлога, поћи ће се од кретања Бруто домаћег производа у посматраном периоду као и од анализе структуре бруто додате вредности у Србији.

Графикон 5. Кретање БДП у периоду од 2001. до 2012. године у млрд ЕУР

Извор: Министарство финансија РС, Основни индикатори макроекономских кретања

На графикону 25 се може видети да након константног раста у периоду од 2001. до 2008. године у 2009. и 2010. години Србија бележи негативну стопу привредног раста. У 2011. години привреда Србије бележи позитивну стопу привредног раста. да би, према проценама Министарства финансија и привреде у 2012. години дошло до поновног пада вредности БДП, односно, бележења негативне стопе привредног раста. У периоду 2001-2008. бруто домаћи производ Србије је растао просечно годишње по стопи од 5,2%. Поредећи са развијеним земљама, остварене стопе су биле врло високе. Али, имајући у виду ниску стартну основу, као и чињеницу да неке земље (Кина) већ више од деценије остварују двоцифрене стопе раста БДП-а, раст српског БДП-а би могли оценити скромним. Упркос солидном расту, БДП Србије у 2008. је достигао свега 60-ак процената нивоа оствареног далеке 1990. године.

Свакако је да су привредном расту у поменутом периоду значајан допринос дале СДИ. Као што је већ напоменуто, СДИ су претежно биле у

облику преузимања домаћих предузећа након чега је извршено њихово унапређење пословања, што је резултовало и порастом производње па самим тим и растом БДП.

Овде треба напоменути да су одређене неуспешно спроведене приватизације које су довеле до престанка рада појединих великих предузећа, свакако утицале да овај раст не буде већи. Светска економска криза, је утицала на смањење инвестиционе активност, што је свакако у одређеној мери допринело да стопа раста буде негативна у 2009. и 2010. години. Секторска структура БДП је значајно измењена, радикалним смањењем учешћа индустрије и високим растом удела услуга. У периоду од почетка транзиције па све до 2010. године, у Србији је био заступљен транзициони модел раста, који је био заснован на домаћој тражњи, приливу страног капитала и расту сектора услуга.

У складу са претходним, привредни раст у Србији је у поменутом периоду био готово искључиво заснован на повећаном обиму услуга чему су у великом мери допринеле СДИ које су као што се могло видети већинским делом биле управо усмерене у услужни сектор. Услед тога, допринос услуга формирању бруто додате вредности је повећан са око 1/2 на готово 2/3. У том истом периоду традиционалне извозне делатности губиле су на свом структурном значају. То се пре свега односи на сектор индустрије и пољопривреде. Примера ради, просечан раст индустрије у протеклих 10 године је око 0.7%, што значи да се у овом веку нећемо ни вратити на ниво из 1989. године. Крајем осамдесетих година сваки трећи динар у БДП долазио је из индустрије, данас је то сваки седми динар. И у другим привредама у транзицији расте удео сектора услуга у БДП-у, а али не на рачун индустрије, већ на рачун пољопривреде.³⁹

³⁹

Лабус, М, Милошевић. С.: *Економска криза у Србији: Између раста и провредних промена*. Раст у условима глобалне рецесије и финансијске кризе: (не) конвенционалне иницијативе, Копаоник бизнис форум 2009, стр.7.

2.3. БЕНЕФИТИ И ТРОШКОВИ ЕКОНОМСКЕ САРАДЊЕ СРБИЈЕ СА ЕУ

Утицајни фактори на привредни и економски развој једне земље, поред унутрашњих фактора, снажно утичу и фактори из међународног економског окружења. Екстерни фактори јаче делују на отворену привреду у правцу структурног прилагођавања општим тенденцијама развоја светске привреде, као што су промене у релативним односима развијености, у светској трговини, степену задужености и међународним токовима капитала. Кретања у светској привреди снажно делују и на привреду Србије.

Европска унија је веома атрактивно тржиште са готово 500 милиона потрошача, које одликује сталан раст. ЕУ је водећи пословни партнер српских предузећа са учешћем већим од 50% у укупним трговинским односима Србије са светом. Међутим, ниска конкурентност српске привреде представља водећи фактор нашег високог и растућег дефицита у трговини са ЕУ.

У робној размени Србије са Европском унијом у 2012. години остварена је значајна покривеност увоза извозом, од 61,4 одсто, а највећи суфицит, вредан пола милијарде евра, остварила је пољопривреда.⁴⁰ Структура извоза није задовољавајућа, јер доминирају примарни производи, а не роба која има додатну вредност, а велики проблем и даље представља немогућност да се искористе сви преференцијали из Прелазног трговинског споразума, односно, квоте за извоз у ЕУ. Србија највише извози у Италију, Немачку, Румунију и Словенију, а углавном увози из Немачке, Италије и Мађарске. Суфицит остварује једино са Кипром, Летонијом и Литванијом, земљама с којима је размена занемарљива.

Најзаступљенији производи у српском извозу су житарице, машине и апарати, обојени метали, воће и поврће. У структури увоза челне позиције заузимају нафта и гас, затим следе друмска возила, електричне машине и фармацеутски производи. На светском тржишту Србија је препознатљива по извозу малина и шећерне репе, док у земље ЕУ највише пласира пнеуматске гуме и кукуруз, што значи да је структура извоза неповољна, јер 50 одсто производа су сировине и репроматеријал.⁴¹ Посебан проблем је чињеница да су највећи извозници истовремено и највећи увозници, док су најзначајнији нето извозници из области аграра. У наредном периоду већи значај добиће слободне царинске зоне, јер је пракса показала да у великој мери учествују у

⁴⁰ <http://www.economy.rs,>

⁴¹ <http://www.glassrbije.rs,>

укупној робној размени, а представљају и атрактивне дестинације за улагање.

Спољнотрговинска размена у периоду јануар-октобар 2012. износи 24.848,0 милиона долара, што је за 4,5% мање у односу на исти период претходне године, при чему је извоз смањен за 5,6%, а увоз мањи за 3,9% у односу на исти период претходне године.⁴²

Најзначајнији спољнотрговински партнери у извозу била су следећа тржишта: Немачка (1.086,5 милиона УСД), Италија (906,7 милиона УСД), Румунија (765,3 милиона УСД). У увозу, главни спољнотрговински партнери били су: Немачка (1.727,0 милиона УСД), Италија (1.486,8 милиона УСД), и Мађарска (776,4 милиона УСД). Спољнотрговинска размена била је највећа са чланицама Европске Уније (више од 50%), а други партнер су земље ЦЕФТЕ споразума са којима је реализован суфицит у размени од 1.120,9 милиона УСД. Највећи суфицит у размени остварен је са Румунијом и Словачком. Највећи дефицит реализован је у трговини са Немачком, Италијом и Мађарском.⁴³ Споразум о стабилизацији и придруживању представља дугорочни, институционални оквир развоја трговинских и пословних веза привреда Србије и ЕУ. Искуства земаља које су пре Србије прошле процес придруживања Европској унији показују како тај процес, уз одговарајуће мере макроекономске и развојне политике, позитивно утиче на реструктуирање, привредни раст и запосленост.

Закључивањем Споразума о стабилизацији и придруживању Србија ће постати придружена чланица Европске уније, што је свакако ново поглавље у односима двеју страна. Придружено чланство је важан корак за Србију у даљим напорима приближавању европским интеграцијама, али такође је и велика одговорност. Та се одговорност односи на примену и испуњење договореног Споразума, чиме се започиње свеобухватна реформа и припрема Србије за пуноправно чланство у Европској унији. Отежавајућу околност за коришћење преференцијалног третмана за извоз у земље ЕУ представљају високи стандарди квалитета, заштите потрошача и здравствене заштите ЕУ. Један од проблема представљају услови за испуњење тзв. „правила о пореклу” у извозу у ЕУ, што је предуслов за уживање бесцаринског третмана.⁴⁴

⁴² <http://www.pks.rs,>

⁴³ Регионална привредна комора Ваљево. „Привредни трендови на подручју РПК Ваљево 1-Х 2012”, РПК Ваљево, 2012., стр. 2.

⁴⁴ <http://www.iien.bg.ac.rs,>

Србија као земља кандидат има право на бесповратну помоћ из ЕУ од 200 милиона евра годишње, а такође може да рачуна на бесповратну помоћ ЕУ и у периоду од 2014. до 2020. године. Да је Србија чланица ЕУ, са садашњим нивоом БДП-а би из европских фондова могла да добија 1,2 милијарди евра годишње. што практично значи да Србија због тога што није чланица Уније годишње губи милијарду евра.

У спољној трговини, као и у многим другим економским перформансама, постоји мноштво сличности између земаља Западног Балкана а то су: мала тржишта, мали обим међусобне размене, неусклађеност са међународним нормама и стандардима, недовољна конкурентност, неповољна извозна структура, дефицит у спољнотрговинској размени, незадовољавајућа инфраструктура, недостатак обртног капитала и кредитне подршке, високо учешће сиве економије.

До 2020. године не могу се очекивати битније промене у нашој регионалној усмерености извоза. Удео ЕУ требало би да се повећа, али удео ЦЕФТА-е да се смањи. Раст удела извоза у ЕУ биће последица раста интраиндустријске трговине, у Руску Федерацију, већег степена коришћења повољног трговинског приступа том тржишту. Пад удела земаља ЦЕФТА биће последица релативне zasiћености тржишта постојећим нивоом размене. Процене изнесене у студији „Посткризни модел привредног раста и развоја Србије 2011-2020“ указују на могуће стопе раста извоза у земље које данас чине ЦЕФТА споразум у наредној деценији. Наиме, при годишњој стопи раста робног извоза од 10,6% 2008-2020, робни извоз у ЦЕФТА растао би нешто спорије 8,6% (у ЕУ нешто брже 11%), па би се удео ЦЕФТА смањио са трећине у 2008. на 27% у 2020. години.⁴⁵

Морају се пронаћи нови потенцијали за спољну трговину, обнављањем старих и формирањем нових производно-процесних веза, као и освајањем трећих тржишта. До сада је највеће користи од примене ЦЕФТА споразума имала Хрватска. Њен удео прелази 40%. Хрватске компаније су најлакше оствариле користи од слободног пословања на јединственом тржишту.

Европска унија је кључни трговински и инвестициони партнер Србије, али то не искључује развој економске сарадње са Русијом, већ представља предуслов за повећање њеног обима.

⁴⁵<http://www.pks.rs>,

Трговински односи са Русијом су регулисани Споразумом о слободној трговини од 2000. године који предвиђа да се царина плаћа на 39 производа из Србије и на само 17 из Русије. Иако у последњих 10 година извоз у Русију бележи веома високе стопе раста (у просеку око 30%), и поред тога, вредност извоза и даље значајно заостаје за извозом у Европску унију.⁴⁶ Разлози су бројни, али међу најзначајнијим истиче се тај да се на листама производа ослобођених царине приликом извоза у Русију не налазе кључни производи српске привреде који би могли лако да пронађу купца. Друго важно ограничење јесте ниво производње одређених производа који могу да остваре привредни субјекти у Србији. Такође, значајно је и то да су, у пракси, српске фирме наилазиле на одређене препреке приликом покушаја уласка на руско тржиште (несигурности у наплати робе, отежан улазак у трговинске ланце, итд.), а многе од њих нису ни имале адекватан наступ на веома захтевном руском тржишту. Међутим, једно од кључних ограничења које има дугорочни негативни ефекат на извоз Србије јесу високи трошкови транспорта робе на руско тржиште.

Економску сарадњу Србије и Русије одликују дуга традиција, снажан напредак претходних година захваљујући доласку Газпрома, изванредне перспективе захваљујући гасоводу Јужни ток, али и огроман проблем - интеграција Србије у Европску унију која прети да суспендује Споразум о слободној трговини са Русијом, који омогућава Србији да готово све своје производе извози у Руску Федерацију без царине. Захваљујући овом споразуму, извоз српских производа у Русију је у 2011. години повећан за чак 49 одсто у односу на 2010, а укупан обим робне размене је достигао 3.3 милијарде долара. што представља повећање од 22 одсто.⁴⁷

И поред повећања извоза у Руску Федерацију и даље остварујемо највећи дефицит са њом и то највише због увоза енергената, пре свега нафте и гаса, што је и главни узрок константног дефицита на српској страни. Према Споразуму о слободној трговини са Русијом најзаступљенији производи из Србије који се извозе су свеже јабуке, подни покривачи и плоче, лекови, акумулатори, пнеуматске гуме, шипке, профили од бакра и намештај.⁴⁸ У време економске кризе, Споразум о слободној трговини са Русијом представља највећу шансу Србије за развој у следећих десет година, а политичка неутралност је гарант стратешких економских односа Републике Србије и Руске

⁴⁶ <http://www.emins.rs>,

⁴⁷ <http://www.dejanlucic.net>,

⁴⁸ <http://www.siepa.gov.rs>,

Федерације. Због неплаћања царина Србија у старту има јефтинију цену од конкуренције из осталих земаља и тако може да привуче европске инвеститоре да започну производњу у Србији и да извозе без царина на тржиште Русије. Планира се изградња четири термоелектране на природни гас у Београду, Новом Саду, Панчеву и Нишу, изградња још једног складишта гаса у Србији, као и учешће руског капитала у развоју петрохемијске индустрије у Србији. Свака земља, за привредну сарадњу са земљом са којом има највећу размену, највећи дефицит или највећи потенцијал раста извоза, развија посебну стратегију. Зато Србија мора да донесе стратегију за раст извоза у Русију. Стратегија би подразумевала изградњу институција за подршку извозу, на пример, оснивање мешовите српско-руске извозне банке.

Међутим, уколико настави путем интеграција у Европску унију, Србија ће се суочити са притисцима Брисела да се, у оквиру заједничке спољне политике Уније, придружи свим критикама и мерама чланица ЕУ, чак и оним које иду против интереса држава које се искрено и доследно залажу за територијални интегритет Србије, попут Кине и Русије. Србија би се такође, нашла у ситуацији да, у тренутку евентуалног учлањења у ЕУ мора да одустане од Споразума о слободној трговини са Руском Федерацијом.

Економисти истичу да ће улазак Русије у Светску Трговинску Организацију (СТО) смањити значај Споразума о слободној трговини Србије и Русије, јер ће просечна царина Русије за друге земље пасти са 10 на 7,8 одсто што у пракси значи да ће поједини производи које се извозе из Србије на руско тржиште, бити изложени већој ценовној конкуренцији од стане производа које се на исто тржиште увозе из других земаља потписница СТО. Као пример за илустрацију може послужити главни извозни адут Србије, свежа јабука, на коју је уласком Русије у СТО снижена царина на увоз из земаља чланица СТО са 0,1 евра по килограму на 0,06 евра одмах по ступању у чланство, а до 2017. године ће царина бити додатно снижена на 0,03 евра.⁴⁹ Ову чињеницу ће свакако искористити највећи светски произвођачи јабука Кина, Француска и Чиле и ценовном конкурентношћу значајно утицати на обим извоза српских јабука на тржиште Руске Федерације. Важно је нагласити да улазак у ЕУ неће донети губитке Србији јер ЕУ са Русијом има споразум о партнерству, а док ми постанемо чланица донеће се и нови стратешки споразум који ће додатно

49<http://www.emins.rs>,

либерализовати тржиште ЕУ - Русија. У тим преговорима је посебно значајна чињеница да је структура трговине између ЕУ и Русије веома слична структури размене између Србије и Русије.

III ДЕО

3. ПРОЦЕС ИНТЕГРАЦИЈА СРБИЈЕ ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

ЕУ је од настанка, хронолошки посматрано, у константном стању проширења. У досадашњој историји било је пет таласа проширења, чиме је ЕУ достигла садашње чланство од 28 држава. С обзиром на дугу традицију, сам процес проширења је садржајно осмишљен по фазама и са јасно дефинисаним обавезама за сваку земљу, потенцијалног кандидата за чланство у ЕУ.

Приступање ЕУ одвија се по фазама, при чему свака наредна фаза проистиче из претходне. Распоред фаза за пријем у чланство ЕУ није "пуко" прописивање редоследа корака које земља, потенцијални кандидат за чланство, треба да уради, већ пројектни задатак који треба да реализује. Након потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) следи неколико фаза. Колико ће трајати свака појединачна фаза зависи искључиво од напретка државе у спровођењу реформи и од успеха у реализацији обавеза преузетих потписивањем ССП. У периоду пре потписивања главну реч, на страни ЕУ, има Европска комисија, док након потписивања ССП има Европски савет, пошто се преговори о чланству воде са државама чланицама, а не само са Европском комисијом.

Након потписивања ССП, први корак представља подношење званичног захтева за чланство у ЕУ, с позивом на Члан 49 Уговора о основању ЕУ. Без овог првог корака који држава мора сама да учини, није могуће ући у наредне фазе процеса приступања Европској унији. Захтев за пријем у чланство ЕУ подноси се Савету министара, тј. министру спољних послова земље чланице која у том тренутку председава ЕУ. Уколико Савет министара сматра да је захтев за чланство преурањен, неће дати одговор, нити ће га упутити у даљу процедуру. Уколико је одговор позитиван, Европска комисија отпочиње процедуре за пријем у чланство. Европска комисија саставља „Упитник“ који садржи неколико хиљада питања, којима се покрива целокупно функционисање државе, у областима које су у надлежности ЕУ. Након попуњавања упитника. Европска комисија добија потпуну слику о стању у држави, напретку реформи и

спремности администрације да успешно води и закључи преговоре о Споразуму за приступање ЕУ.

Затим, службе Европске комисије анализирају добијене одговоре и издају мишљење (тзв. „АВИС“) О спремности да се држави која се пријављује за чланство, одобри статус државе кандидата. Европски савет, доноси коначну одлуку о одобравању статуса за чланство у ЕУ након што Европска комисија достави своје мишљење и препоруке.

Уласком земље у ЕУ она прихвата да се на њеној територији спроводе правила, која важе на територији осталих чланица ЕУ. Правне тековине ЕУ постају њено унутрашње право, са већом правном снагом од аката које су усвојили, њени, државни органи. Како се ЕУ развијала и повећавала број чланица, развијало се и право ЕУ, тако да је могућност трајних изузетака од правила која важе у ЕУ након ступања у чланство драстично смањена, али је могуће договорити прелазне периоде у којима ће се нова чланица прилагодити правилима. Преговори се воде у оквиру 35 поглавља правних тековина ЕУ, и то:⁵⁰

- Слободно кретање робе,
- Слободно кретање радника.
- Право оснивања предузећа и слобода пружања услуга,
- Слободно кретање капитала.
- Јавне набавке,
- Право привредних друштава (компанијско право),
- Право интелектуалне својине,
- Политика конкуренције,
- Финансијске услуге,
- Информационо друштво и медији,
- Пољопривреда и рурални развој,
- Исправност хране, ветеринарска и фито-санитарна политика,
- Рибарство,

⁵⁰ Будимир, Б., Међак, В., Водич кроз придруживање Србије Европској унији, 18АС Фонд, Београд, 2008, стр. 60.

- Транспортна политика,
- Енергетика.
- Опорезивање,
- Економска и монетарна политика,
- Статистика.
- Социјална политика и запошљавање,
- Предузетничка и индустријска политика,
- Транс-европске мреже,
- Регионална политика и координација структурних инструмената,
- Сарадња у области правосуђа и основних права,
- Правда, слобода и безбедност,
- Наука и истраживања,
- Образовање и култура,
- Животна средина,
- Заштита потрошача и здравствена заштита,
- Царинска унија,
- Међународни економски односи (Ех1ета1 ге1аПопб),
- Спољна, безбедносна и одбрамбена политика (СР8Р),
- Финансијска контрола,
- Финансијске и буџетске одредбе,
- Институције,
- Остало.

У зависности од способности државе да у току преговора усклађују своје законе са правним тековинама ЕУ, зависи и дужина трајања преговора, просек износи 3 до 5 година. Досадашња искуства преговора које је водила ЕУ говоре да се прво отварају лакша поглавља, као што су наука и истраживање, образовање и култура, како би се земља упознала са начином вођења преговора, а да се за крај остављају најкомплекснија питања као што су:⁵¹

51

Национални програм за интеграцију Србије у ЕУ, Република Србија-Влада, Београд, 2008

буџет, пољопривреда, регионална политика и координација структурних инструмената.

Европска Унија је постепено пребацила акценат анализе напретка државе у процесу преговора са процеса усвајања прописа на фазу спровођења и судске контроле спровођења прописа. На тај начин онемогућава да у држави која настоји да постане чланица ЕУ дође до раскорака између правног стања у законодавству и фактичког стања на терену, где се усвојени и хармонизовани прописи примењују. Тиме се повећава потреба за изградњом јаког административног и судског капацитета за примену и спровођење прописа, који су раније усаглашени са правним тековинама ЕУ („*acquis communautaire*“).

Поред ових промена у току преговора, Европска комисија је, на пример, у преговорима са Хрватском, увела мерила (критеријуме) за отварање преговора. Мерила за отварање су предуслов, који држава мора да испуни, како би поглавље у преговорима било отворено, тј. услов да се уђе у преговоре у једној области „*acquis communautaire*“. Највећи део тих мерила представљају закони, или други правни акти (подзаконски акти, Стратегије или Акциони планови...) које је потребно да држава усвоји, како би отпочели преговори. С друге стране, мерила за затварање представљају списак прописа, које држава мора да усвоји, како би се поглавље оквирно затворило. Ова поглавља у каснијим фазама могу бити поново отворена и преговарана. Сва поглавља се оквирно затварају, до момента када се затвори и последње поглавље, тј. док се не договори цео споразум о приступању ЕУ, будући да је главно правило у преговорима да „ништа није коначно договорено, док се и последње питање у току преговора не договори“⁵².

Када се сви преговори окончају, потписује се Споразум о приступању Европској унији, који мора бити ратификован од стране Народне скупштине, парламената свих држава чланица ЕУ у тренутку уласка и Европског парламента. Држава постаје чланица ЕУ на дан који је дефинисан у прелазним и завршним одредбама споразума о приступању ЕУ, под условом да је процес ратификације Споразума у парламентима свих страна потписница на време завршен.

⁵²

Национални програм за интеграцију Србије у ЕУ, Република Србија-Влада, Београд, 2008.

С обзиром, да процес ратификације траје око 2 године, држава која приступа ЕУ у својству посматрача, након потписивања Споразума о приступању ЕУ, почиње да учествује у раду органа ЕУ, како би могла да изрази свој став у процесу доношења одлука и како би била у могућности да своје законодавство хармонизује са правним тековинама ЕУ.

С обзиром да Србија има своју прошлост, садашњост и будућност, неопходно је када говоримо о њеном придруживању ЕУ, подсетити се ранијих активности у Процесу стабилизације и придруживања који је предузимала СРЈ. Наиме, Савезна Република Југославија се укључила у Процес стабилизације и придруживања одмах након промена из октобра 2000. године. У њеном саставу тада се налазила Србија као једна од две Републике СР Југославије, тако да није могла сама да започне преговоре за закључивање Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ. Због дугогодишње изолованости из међународних односа, СРЈ је била непозната самој Унији, у смислу институционалног уређења, планова реформи и административних капацитета, што је најпре требало упознати и истовремено радити на њиховом унапређењу, кроз програме техничке помоћи (кроз CARDS програм).⁵³

Заједно са питањем институционалних структура, капацитета и надлежности, било је и питање међусобног односа Србије и Црне Горе, формирање и функционисање државне заједнице. Иако је расправа трајала више од годину дана, није дошло до договора да СЦГ постане јединствено тржиште. Почетак рада Европске комисије на изради Студије изводљивости претпостављао је усаглашавање и усвајање Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, која наслеђује Савезну Републику Југославију и Акционог плана о хармонизацији економских система држава чланица државне заједнице Србија и Црна Гора.⁵⁴ Нова држава, није имала техничке услове за ефикасно остваривање придруживања ЕУ. Процес институционалног и правног прилагођавања стандардима ЕУ, пре свега био је условљен променом

⁵³ Мишчевећ, Т., „Преговори Србије и Европске уније за закључење Споразума о стабилизацији и придруживању”, Србијау процесу придруживања Европској унији. Службени гласник. Београд, 2009. стр. 149

⁵⁴ На усвајање Уставне повеље чекало се готово годину дана након потписивања Београдског споразума (марта 2002. године), те је она усвојена тек почетком фебруара 2003. године (Службени лист Србије и Црне Горе, бр. 1/03). Акциони план хармонизације економских система је усвојен у Скупштини Србије и Црне Горе. 29. августа 2003. године

актуелне власти у Србији односно у СРЈ. Раније нису биле могуће промене у правцу изградње демократског друштва, правне државе и тржишне економије. Институционална и правна прилагођавања економског и правног система Србије захтевала су темељне реформе ових области. При томе, потребно је било прво извршити одговарајуће промене и прилагођавања уставних, а затим и законских и других решења.

Односи Србије и ЕУ су и даље доста сложенији у односу на друге земље Западног Балкана. Оријентација свих влада Републике Србије од демократских промена 2000. године била је у начелу што брже интегрисање у ЕУ. Међутим, овај процес био је оптерећен низом проблема произишлих из ранијих периода, као и нерешених институционалних питања, тј. положаја раније СЦГ и статуса КиМ.

Европска унија, је веома озбиљна и систематична када сагледава придруживање нових чланица, тако да је установила тзв. копенхашке критеријуме које кандидат за чланство мора да задовољи уколико намерава да буде примљен. Ови критеријуми обухватају политичке услове (достизање зреле и стабилне демократије, укључујући поштовање људских права), економске услове (стварање стандардне, компететивне тржишне економије) и способност земље да примењује законодавство и политике у складу са онима у ЕУ („*acquis communautaire*“ и др.).⁵⁵ Испуњавањем копенхашких критеријума ЕУ је сигурна да земља коју прима сазрела, односно да по уласку у ЕУ неће стварати проблеме у смислу недемократских политика. непоштовања људских права, слабе економије склоне кризама. корупције, неефикасног судства и сл.

Напредне земље у транзицији као што су Чешка, Мађарска, Пољска и Словенија, поред подршке ЕУ и знатно повољнијих политичких околности, чекале су четрнаест година како би постале чланице ЕУ. Након преурањеног пријема Бугарске и Румуније, ЕУ је закључила да не треба бити попустљив према кандидатима за чланство, већ да је потребно инсистирати на потпуном испуњењу свих прописаних услова.⁵⁶

⁵⁵ Мијаговић. Б., Српске институције и политике из европског угла, Институционалне реформе у 2010. години, Центар за либерално-демократске студије. Београд. 2011, стр. 10.

⁵⁶ Фуше, М., Европска унија пола века касније: стање и сценарији обнове, Службени гласник, Београд. 2009.

Испуњење копенхашких услова за земље које желе да се прикључе ЕУ није лак задатак, јер изградња институција захтева пуно рада целе државне управе током дужег временског периода. Сазнања о томе докле је Србија стигла на путу придруживања, не треба тражити у изјавама страних и домаћих политичара, већ у релевантним документима. Колико смо у томе успели, и да ли је ЕУ препозна за нашу „зрелост“ на путу придруживања и 1. Марта 2012. године када је Србија и званично добила статус државе кандидата за чланство.

3.1. Политички принципи за интегрисање Србије у Европску Унију

Приступање ЕУ представља својеврсни реинжењеринг економског, социјалног и политичког амбијента државе кандидата за чланство. Сам податак да је Србија као последња земља региона (тзв. западног Балкана) започела преговоре око Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) говори да су креатори економског, социјалног и политичког амбијента били суочени са низом непознаница у савладавању „тајни“ европеизације. Укључивање Србије у процес стабилизације и придруживања ЕУ отежавали су, све до 2006. године. нерешени односи са Црном Гором, питање Косова и Метохије и сарадња са Трибуналом за ратне злочине у Хагу. То су истовремено и чињенице високог политичког значаја које прате ССП од почетка 2001. године до данас.⁵⁷ Прекретницу у реализацији преговора о придруживању Србије ЕУ представља 7. новембар 2007. године када је парафиран текст ССП, као Привремени споразум. Међутим, реализацију ССП отежавала је до средине 2011. год. пуна сарадња са хашким Трибуналом (хапшење генерала Младића и Хаџића), а потом успостављање дијалога са Приштином.

Развој политичких и економских институција прати се у Извештају о напретку Србије 2010. године (Serbia 2010. Progress Report) који је написала Европска комисија. Овакав документ редовно се прави за земље из региона од 2002. године када је донета одлука Европске уније о проширењу на западни Балкан.

У оквиру политичких критеријума најважнији захтеви су за стабилношћу институција које гарантују демократију, владавину закона, људска права и

⁵⁷ Група аутора, (редактор: Самарџић, С.), Србија у процесу придруживања Европској унији, Службени гласник, Београд, 2009.

заштиту мањина. Поред овога ЕУ надзире и регионалну сарадњу и односе са осталим чланицама и кандидатима за чланство у ЕУ, као и извршавање међународних обавеза, као што је у случају Србије била сарадња са трибуналом у Хагу.

У оквиру демократије и владавине закона, ЕУ похваљује напредак у примени устава, као и делимично заокруживање положаја Војводине у претходном периоду. Недоношење закона о својини и приходима Војводине се оцењује негативно, јер представља препреку покрајини да ефикасно врши нове надлежности.

Код скупштине Србије, новине као што су буџетска аутономија, стварање сталног тела кога чине шефови посланичких група и промене процедура скупштинског рада позитивно су оцењене, док су неједнак рад појединих одбора скупштине и њихова неопремљеност стручним и другим службама негативно оцењени.⁵⁸

У извештају се констатује да је влада Србије посвећена европским интеграцијама и спровођењу Прелазног споразума, као и применама великог броја закона према европским стандардима. Такође, констатује се наставак реформе државне управе кроз легислативну активност, али се с друге стране примећује некомплетност законског оквира.⁵⁹ Европска комисија у свом извештају сугерише на јачању система оцено и напредовања државних службеника, као и ефикаснији менаџмент људских ресурса. Похваљује се активност омбудсмана и повереника за јавност информација, али се констатује и слабост у раду Државне ревизорске институције, Комисије за заштиту конкуренције, Управе за јавне набавке и Комисије за заштиту права понуђача.⁶⁰ Закључак овог извештаја је да административне реформе напредују споро и неједнако и да су потребне законске промене и већа спремност да се обезбеде ресурси за независна регулаторна тела.

Европска комисија препоручује јачање надзора над службама безбедности, зато што парламент није активан и има мањак капацитета, с

⁵⁸ Мијатовић. Б., Српске институције и политике из европског угла. Институционалне реформе у 2010. години, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2011, стр. 11.

⁵⁹ Исто стр. 12

⁶⁰ Исто стр. 12

обзиром да надлежни одбор поседује ограничене могућности за широку надлежност која покрива унутрашње послове, одбрану и безбедност.

У свом извештају Европска комисија оцењује да је у области правосуђа Србија направила мали напредак према европским стандардима. Посебно је оштро критикована правосудна реформа, пре свега поступак избора судија и тужилаца и лош концепт реформе, почевши од непогодне мреже судова, преко смањења броја судија и поред великог броја нерешених предмета до непостојања потребних судских процедура и неоперативног информатичког система.

С обзиром да је на плану антикорупције било законских унапређења, констатује се да је Србија остварила напредак на овом плану. Иако је Антикорупцијска агенција почела са радом, корупција и даље представља озбиљан проблем у многим подручјима. Комисија даље сугерише на унапређењу законског оквира, посебно код финансирања политичких партија, јачање Антикорупцијске агенције, боља примена постојећих закона и боље процесуирање случајева корупције.

У области људских права и заштите мањина Србија је ратификовала све значајније међународне споразуме о људским правима, тако да одговарајуће законодавство постоји и поштује се. Комисија сугерише на улагању додатних напора на едукацији о међународним стандардима људских права и њиховој имплементацији.

Када се посматрају грађанска и политичка права став Комисије је да постоји извештан напредак. Међутим, и даље полицијске процедуре притвора изазивају „озбиљну забринутост“. Мали напредак је у оквиру затворског система због пренатрпаности и врло лоших услова у затворима. Медији у Србији послују слободно, пре свега захваљујући одлуци Уставног суда о поништавању више чланова Закона о јавном информисању из 2009. године. Међутим, у овој области потребно је постојеће законодавство довести у склад са европским стандардима, као и појачати даље акције власти на борби против насиља.

3.2. Стратегија економског развоја Србије на путу ка Европској Унији

Одлучност Србије да се што брже прикључи ЕУ захтева дефинисање стратешких праваца привредног и социјалног развоја. То има за циљ стварање стабилног и ефикасног тржишног система привређивања и конкурентне тржишне привреде. Таква привреда делиће све „вредносне“ одреднице друштвено-економског миљеа ЕУ.⁶¹ Пут Србије ка чланству у ЕУ води кроз процес стабилизације и придруживања (ССП). Основни циљ овог пројекта ЕУ је, да земљама у региону омогући брже спровођење политичког и економског преображаја који су неопходни за напредак у процесу придруживања.

Хармоничан привредни и социјални развој резултираће отварањем нових радних места и већом социјалном кохезијом. Овим се не исцрпљује листа економских користи које ће Србија имати од придруживања ЕУ. Долази до побољшања пословних перформанси и конкурентске предности националне привреде.

Уместо старе економије која је вођена ресурсима афирмише се концепт „нове економије“ економије засноване на знању. Тиме ће се креирати повољнији пословни амбијент за привлачење СДИ. Таква економија ће бити у стању да обезбеди одрживи привредни раст са новим радним местима и биће спремна да се суочи са притиском конкуренције унутар ЕУ.

Придруживање Србије ЕУ посматрано са аспекта економских интеграција представља шансу, али и претњу креаторима економске политике. Када то кажемо, првенствено имамо у виду макроекономске и структурне неприлагођености привреде Србије захтевима ЕУ. Србија се суочава са двоструком кризом. С једне стране, то је криза структурне неприлагођености, и глобална финансијска и економска криза, с друге стране, Професор Др Драган Ђуричић ту кризу препознаје као комбиновану кризу (локална+глобална криза). У таквој комбинованој кризи он сагледава и процес придруживања Србије ЕУ. Иако не експлицитно, он процес придруживања Србије ЕУ, види као шансу за

⁶¹ Група аутора, (редактор: Самарџић, С.), Србија у процесу придруживања Европској унији, Службени гласник, Београд, 2009.

опоравак привреде, а ако до тога не дође, та криза са дуплим дном довешће до слободног пада.⁶²

На путу ка придруживању ЕУ Србија већ више од једне деценије чини напоре да реши кључне транзиционе задатке. Решити све транзиционе задатке није нимало лак задатак. Потребно је изградити тржишни начин привређивања и системске претпоставке за његово несметано функционисање, како би се достигле више стопе привредног раста на којима се може градити макроекономска и социјална стабилност.⁶³ Након тога следе процеси прилагођавања економског и правног система, као и процеси прилагођавања инфраструктуре стандардима ЕУ, чији крајњи циљ представља укључивање у ЕУ. и касније у Европску монетарну унију. За Србију ће тада бити важно и формално испуњење критеријума из Мастрихта, који захтевају ниску стопу инфлације, ниске каматне стопе, ниско учешће буџетског дефицита у БДП-у, одрживо учешће јавног дуга у БДП-у, стабилан девизни курс.⁶⁴

Основни задатак државе представља успостављање здравог тржишног амбијента и управљање основним агрегатима друштвеног производа - инвестицијама и потрошњом, с циљем одржавања унутрашње и спољне макроекономске равнотеже.

Основни циљ представља повећање стопе раста БДП-а и њено одржање на нивоу потребном да се смањи раскорак у „per capita“ дохотку између Србије и земаља ЕУ. Остварење овог циља би омогућило повећање животног стандарда и смањење сиромаштва. Како би остварила тај циљ Србија треба да привуче страни капитал, пре свега у облику директних инвестиција. На тај начин се поред капитала, земља домаћин добија и савремену технологију и менаџмент. Инвестиције у људски капитал (знање, образовање, специјализацију и др.), истраживање и развој обезбеђују високе стопе раста БДП-а, као и повећање конкурентности привреде.⁶⁵

⁶² Туричин, Д. Анти-кризни програм у 2011. и стратегија одрживог раста и развоја (Србија 2020. Економика предузећа, бр.1-2, Београд, 2011, стр. 7

⁶³ Петровић, П., Привредни раст Србије након кризе: нето извоз, конкурентност и контрола јавне потрошње, Економика предузећа, бр. 1-2, Београд, 2011

⁶⁴ Исто стр. 147 - 148

⁶⁵ Група аутора, Посткризни модел економског раста и развоја Србије 2011-2020, (координатор: Бајец, Ј.). УСАИД-СЕГЛ пројекат, Београд. 2010., стр. 8-20

Питање интеграције земље на тржиште ЕУ и подизање конкурентности своди се на развојну стратегију која полази од реалног тржишног девизног курса и либерализације спољнотрговинске размене. На тај начин се инвестиције усмеравају на стварање нове, савремене структуре привреде, конкурентне на домаћем и иностраном тржишту. Да би се стопа привредног раста подигла и остварило константно повећање бруто домаћег производа и стандарда запослених, потребно је да Србија достигне глобалну конкурентност, пре свега на тржишту земаља ЕУ са којима се одвија највећи део наше спољнотрговинске размене и токова капитала, и према којима Србија има највећи део спољног дуга.

Економска политика која развија конкурентске предности укупне привреде Србије треба да буде у основи развојне стратегије. Потребно је развој градити на принципима одрживог економског развоја усаглашеног са политиком животне средине, социјалном и другим политикама, и у складу са основним правцима спровођења Стратегије за смањење сиромаштва. То значи динамичан привредни раст и отварање нових радних места, уз вођење рачуна о социјално најугроженијим групама становништва и спречавање новог сиромаштва као последице транзиционог процеса.

У Србији, у току 2009. године, БДП је смањен за 3%, али је почетком 2010. године остварен извешан напредак, али слабији него што је очекивано, па су влада Србије и ММФ ревидирали прогнозу даљих кретања на 1,5%. Захваљујући расту индустријске производње, у 2011. години извоз је повећан, такође у истом периоду забележен је и раст увоза.

Иако је прилив капитала био смањен у 2008 и 2009. години девизне резерве су остале непромењене, али је спољни дуг повећан. Европска комисија оцењује да је спољни дуг Србије висок и да растућа задуженост постаје забрињавајућа. Негативни трендови, одвијају се и на тржишту рада: зараде стагнирају, док незапосленост расте и у првој половини 2011. године достиже чак 19,2%.⁶⁶ С друге стране, запосленост је смањена и достиже историјски минимум.

⁶⁶

Квартални монитор економских трендова у Србији, издања 2008-2012., ФРЕН, Београд

Повећани инфлаторни притисци у 2011. години, по оци Европске комисије, наводе НБС да прекине „релаксацију“ монетарне политике. Кретање цена потребно је пажљиво пратити због могућих инфлаторних притисака генерисаних из повећања цена енергије, нафте и деривата и депресијације динара. У свом извештају највећу слабост Комисија налази у фискалном систему. Буџетски дефицит који је настао, је последица смањења прихода, а не антицикличног повећања буџетских расхода. Јавни дуг је наставио раст и у августу 2011. године је износио 36% БДП-а. Та тенденција се наставља и у 2012. години, тако да је крајем године јавни дуг износио 39,1% БДП-а.

Процес либерализације цена је заустављен у 2010. години, а удео административних је око једне четвртине индекса потрошачких цена.⁶⁷ Током 2011. године интервенција је због несташице проширена на млечне производе и јестиво уље. У БДП-у учешће приватног сектора је и даље ниско, 55-60% по производњи и око 60% по запослености. Стога се приватизација сматра једним од основних приоритета. У досадашњој приватизацији продато је 2.300 предузећа, уз приход од 2,6 милијарди евра, што представља тек нешто мало више изнад милион евра по предузећу.⁶⁸

Приводећи расправу крају на тему економски аспекти придруживања Србије ЕУ закључићемо да ће тај пројекат реструктурирати друштвено-економску сцену Србије. Када то кажемо првенствено имамо у виду: програм бесповратне финансијске помоћи ЕУ Србији кроз предприступне фондове (IPA, CARDS), прилив СДИ, хармонизацију

финансијског тржишта. либерализацију тржишта роба, услуга, радне снаге и техничко- технолошких иновација. Надаље са интернационализацијом трговинских и финансијских токова долази до увоза нових маркетинг- менаџмент вештина и знања, а путем информационо-комуникационих технологија Србија ће направити искорак ка дигиталном - Интернет информационом друштву. Напред наведене предности од приступања Србије ЕУ имаће за резултат креирање модела одрживог раста и развоја привреде, где ће систем уравнотежених: економских. еколошких и етичких циљева,

⁶⁷ Мијатовић, Б., Српске институције и политике из европског угла. Институционалне реформе у 2011. години, Центар за либерално-демократске студије. Београд. 2012, стр. 15
⁶⁸ Исто стр.15

довести до тога да Србија постане земља, са друштвено-одговорним пословањем. На тај начин Србија би се ребрендирала и постала препознатљивија у координатном систему глобалне конкурентности.

3.3. Усклађивање законодавства и реформа државне управе

Данас, свих 28 чланица у оквиру Европске уније учествују у пројекту јединственог тржишта, уз нека од ограничења слободног кретања рада. И поред увођења заједничке валуте, све земље чланице ЕУ нису чланице монетарне уније, јер њих 12 не испуњава критеријуме за улазак у монетарну унију.

Како се комплетирао заједничко тржиште ЕУ, тако су и поједине надлежности у вођењу трговинске политике преносене са држава чланица ЕУ на органе Уније. Питање слободе пословања представља једно од основних питања везано за начин функционисања предузећа. Увођење принципа слободе оснивања и пословања на јединственом тржишту ЕУ је значило да предузећа из једне државе чланице ЕУ не морају оснивати своје филијале (правно независна предузећа) у другим државама чланицама, већ да могу оснивати своја представништва, огранке или објекте (правно самосталне субјекте).⁶⁹ Са усвајањем Статута европске компаније олакшано је пословање на јединственом тржишту, али је то захтевало и интензивнију координацију трговинских политика самих чланица ЕУ.

У хармонизацији компанијског права ЕУ је отишла и корак даље и покушала да створи услове да се у свим државама чланицама ЕУ може основати предузеће - друштво са ограниченом одговорношћу (limited company) у периоду од 18 радних дана, уз трошкове који неће прелазити 213 евра и уплату удела у капиталу не већу од 3.000 евра.⁷⁰ Ова идеја је до сада једино заживела у Великој Британији, Данској, а значајан напредак су оствариле Француска, Шведска, Финска, Ирска и Грчка. Стварање оваквих услова приликом оснивања предузећа има за циљ да се стимулише предузетништво и

⁶⁹ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.470

⁷⁰ Исто стр.470

самозапошљавање.⁷¹ Креиран је и Статут „европске компаније“ којим се дефинише Европска економска интересна групација. У оквиру економске интересне групације послују предузећа по принципу маркетинг партнерства, али им Статут не дозвољава да се спајају и „освоје“ доминантан положај на тржишту, Као пример европске економске интересне групације наводи се индустрија Ербас, пре него што је постала акционарско друштво 1999. године.⁷²

У оквиру координације трговинске политике, највећи степен сарадње остварен је у области заштите потрошача. У оквиру земаља чланица ЕУ било је потребно обезбедити исти ниво заштите потрошача без обзира да ли закључују уговор са предузећем из друге државе чланице ЕУ, као да се ради о уговору са предузећем које има седиште у земљи домаћину. На овакав начин, свим потрошачима на простору Уније, обезбеђују се иста правила, без обзира где се врши куповина на територији Уније.

Да би јединствено тржиште правилније функционисало извршена је и хармонизација пореског система. Основни порез који се примењује у земљама чланицама ЕУ је порез на додату вредност. С обзиром да од оснивања ЕЕЗ нема царина приликом преласка робе преко интерних граница усклађивањем пореских система омогућено је да се комплетно укине контрола робе на интерним границама.⁷³ Савет Министара је усвојио Одлуку да јединствена стопа пореза буде минимум 15%, с тим што је ниже стопе могуће уводити за тачно одређене егзистенцијалне производе.

Политика конкуренције на јединственом тржишту ЕУ: Европска унија полази од чињенице да без ригорозних антимонополских правила, контроле државних субвенција

и либерализације у сектору јавних предузећа, јединствено тржиште не би могло да функционише. Антимонополско законодавство ЕУ је у неким областима строжије је од америчког, и ако је из њега изведено. За разлику од политике заштите конкуренције у САД, антимонополско законодавство ЕУ не бави се

⁷¹ Commission of the European Communities. „Implementation report on '2002 Review of the Internal Market Strategy — Delivering a Promise'”, Commission Staff Working Paper. Brussels, 14.01.2003, SEC (2003) 43, p. 9.

⁷² Динан, Д., Све ближа Унија (Уводу европску интеграцију), Службени гласник. Београд. 2005.,стр. 383.

⁷³ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.471

само доминантним тржишним учешћем предузећа већ и контролом државне помоћи јавним предузећима, комуналним предузећима, сектору енергетике, телекомуникација и воде.

Политика заштите конкуренције на тржишту ЕУ има за циљ да елиминира препреке између националних тржишта чиме афирмише европску интеграцију.

У области законодавства и политике конкуренције постигнут је изванредан степен хармонизације прописа држава чланица ЕУ. У оквиру политике конкуренције на тржишту ЕУ регулисане су следеће области:⁷⁴

- рестриктивна пословна пракса;
- злоупотреба доминантне тржишне позиције и
- концентрација кроз мерџере и аквизиције предузећа.

На овај начин органи Уније се боре са нелојалном конкуренцијом, и настоје да одрже слободну конкуренцију на јединственом тржишту ЕУ.

Рестриктивна пословна пракса регулисана је чланом 81 Уговора о оснивању Европске заједнице⁷⁵ у коме је прописано да су „неспојиви са заједничким тржиштем и забрањени сви споразуми између предузећа, одлуке удружења предузећа и договорна пракса удруживања која може да нанесе штету трговини између држава чланица и чији су циљ или последица спречавање, ограничавање или нарушавање конкуренције унутар заједничког тржишта, а нарочито који:

- непосредно или посредно утврђују набавне или продајне цене или друге услове размене;
- ограничавају или контролишу производњу, пласман, технички развој или инвестиције;
- деле тржиште или изворе снабдевања;
- примењују неједнаке услове на исте послове са различитим пословним партнерима, стављајући их на тај начин у неједнак конкурентски положај и
- условљавају склапање уговора прихватањем додатних обавеза, које по својој природи и трговинским обичајима немају везе са предметом уговора.

⁷⁴ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.472

⁷⁵ European Union, Treaty establishing the European Community, Official Journal of the European Communities, C 340, 10.11.2012.

Уколико се уговор склопи супротно одредбама члана 81 Уговора о оснивању Европске заједнице, сматра се ништавним.⁷⁶ Привредни споразуми, могу се изузети из ових одредби, уз испуњавање одређених услова, и то:⁷⁷

- споразум о специјализацији који - подразумева споразуме о хоризонталној производњи, по којима се свака фирма специјализује за производњу једног производа;
- споразуми о ексклузивној дистрибуцији којима се од стране произвођача регулишу ексклузивна права продаје производа на одређеној територији и забрањује продаја производа конкурента;
- споразуми о ексклузивној куповини којима се трговци обавезују да ће производе набављати ексклузивно од одређених добављача;
- споразуми о патентним дозволама којима се одобрава коришћење одговарајућег патентираног права, али на одређеној територији и уз забрану технолошког унапређења патента;
- споразуми о истраживању и развоју којима се предузећа удружују ради заједничког истраживања и развоја производа и поступака који су дозвољени од стране Европске Комисије;
- споразуми о франшизингу којима се даје право употребе индустријске и интелектуалне својине другом предузећу и
- споразуми о дозволи за коришћење знања којима се одобрава другим предузећима да користе стечена и заштићена пословна знања.

Злоупотребом доминантне тржишне позиције сматрају се следеће радње:

- одређивање ниске цене с циљем елиминисања конкуренције,
- дискриминаторно одређивање цена између или у оквиру државе чланице ЕУ,
- придобијање купаца одобравањем рабата,
- рестрикција производње, продаје и техничко-технолошког развоја што има за последицу негативан утицај на потрошаче,
- одбијање захтева за снабдевање одређених привредних субјеката и
- наметање додатних обавеза које нису у складу са уговором.

На основу одредби Закона о заштити конкуренције, доминантан положај на тржишту постоји уколико предузеће заузима више од 40% тржишног учешћа. На основу консултоване литературе и емпиријских истраживања констатујемо да

⁷⁶ Лопандић, Д., Јањевић, М., Уговор о Европској унији – од Рима до Маастрихта, Међународна политика, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука и Европски покрет у Србији, Београд, 1995, стр. 72.

⁷⁷ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.473

одредбе попут оне која се односи на доминантно учешће није мртво слово на папиру већ својеврсни контролор спровођења прописа. Треба истаћи да је Србија у циљу хармонизације трговинске политике са ЕУ усвојила Закон о заштити конкуренције и основала Комисију за заштиту конкуренције.⁷⁸

Битан елемент хармонизације трговинског законодавства Србије са трговинским законодавством ЕУ је и Правилник о контроли спајања и куповине других предузећа.⁷⁹ Према овом Правилнику свако спајање (мерџовање) предузећа чији укупан промет премашује 5 милијарди евра сматра се доминантним положајем на тржишту. Код аквизиција доминантним учешћем на тржишту сматра се тржишно учешће два предузећа чији промет прелази 100 милиона евра.⁸⁰

Хармонизација трговинске политике Србије са ЕУ има у виду и заштиту потрошача. Закон о заштити потрошача у ЕУ представља инструментализацију осам основних потрошачких права. По угледу на ЕУ Србија је усвојила Закон о заштити потрошача и Национални програм заштите потрошача (НОПС), међутим, за разлику од европског закона за заштиту потрошача, из нашег закона је изузета област која регулише заштиту потрошача са аспекта пружања финансијских услуга.⁸¹ То је изазвало негодовање код НОПС-а, тако да се до краја 2012. године очекује нормативно уређење и овог сегмента потрошачких права.

Важан сегмент трговинске политике на нивоу Уније је усклађивање техничких прописа и стандарда и уклањање препрека у трговини. У периоду од 1995. год. до 2001. год. ЕУ и њене чланице су увеле око 1.400 нових техничких прописа и стандарда. У Белој књизи се под појмом техничке препреке подразумевају баријере којима се нарушава јединствено тржиште као што су: стандарди за производе и услуге, неусаглашен систем мера, сертификација и акредитација. Хронолошки посматрано усвајање Општег програма за уклањање техничких

⁷⁸ Закон о заштити конкуренције, Службени гласник Републике Србије, бр. 79/05.

⁷⁹ Council Regulation (EC) No 139-2004 of 20 January on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation)

⁸⁰ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.474-475

⁸¹ Закон о заштити потрошача, Службени гласник Републике Србије, бр. 73 /2010.

баријера у ЕЗ, отпочело је, од стране Савета Европских заједница, још, 1969.⁸² Циљ овог Програма је било уклањање техничких баријера у трговини земаља чланица.

Први систем који је усвојен за уклањање техничких баријера у међународној трговини земаља чланица заснивао се на принципу тзв. међусобног признања. По овом принципу државе чланице ЕЗ морале су да прихвате производе који се по националним стандардима производе и продају у другим земљама ЕЗ. Након тога се прешло на тзв. систем хармонизације који је подразумевао усвајање прописа за сваки појединачни производ, или компоненту, чиме су се хармонизовала национална законодавства у овој области. Овај систем је касније назван „стари приступ“ и обухватао је трећину робе којом се трговало у ЕУ.

Да би се хармонизовало законодавство из области техничких прописа и стандарда на нивоу ЕУ формиран је Европски одбор за стандардизацију и Европски електротехнички одбор за стандардизацију. Тиме ЕУ интернационализује систем техничких прописа и стандарда у оквиру пројекта „Меморандум о глобалном приступу, сертификацији и испитивању“. Реч је о Новом приступу система квалитета у ЕУ познатијем као „Европска визија квалитета“.⁸³ Уводи се ЦЕ-знак као ознака за европску усаглашеност квалитета. Земље које планирају да извозе на тржиште ЕУ морају кроз ЦЕ-знак да докажу да је њихов производ у складу са европским директивама (безбедоносним и здравственим).

„Нови приступ“ је усвојен у оквиру система хармонизације, са циљем да уклони техничке баријере у трговини. На основу овог принципа доносе се директиве за групе производа које одређују минималне стандарде о безбедности и квалитету производа, док се већи део техничких захтева производа препушта

⁸² Conseil des Communautés européennes, Programme General du 28 mai 1969 en vue de l' elimination des entraves aux échanges resultant de disparities entre les dispositions legislatives, reglementaires et administratives des Etats members, Journal officiel des Communites europeennes, Luxemburg, No. C 76/1, 17.06.1969.

⁸³ Ћузовић, С., Мениџмент квалитетом у трговини, Економски факултет, Ниш, 2010., стр. 147-149.

сертификацији од стране самог произвођача.⁸⁴ До сада су усвојене 22 директиве, а овај систем се односи на око 17% интра-трговине ЕУ.⁸⁵

Посматрано са аспекта институционалне инфраструктуре може се рећи да је Србија добрим делом хармонизовала национално законодавство из области техничких прописа и стандарда. У прилог томе говори и податак, да је формиран Институт за стандарде Србије, Акредитационо тело Србије, Фонд за културу квалитета, а у оквиру Министарства економије и регионалног развоја формиран је и Сектор за развој и унапређење инфраструктуре квалитета. Институт за стандардизацију Републике Србије и други државни органи, треба да подстичу домаћу привреду да усваја стандарде који су хармонизовани са стандардима који важе на тржишту ЕУ и на тај начин покушају да побољшају пласман производа на том тржишту.

Посебан сегмент хармонизације нашег законодавства са законодавством ЕУ односи се на политику јавних набавки. Тај захтев није се случајно нашао на дневном реду, већ с разлогом, ако се има у виду да је учешће јавних набавки у БДП ЕУ, 2000. године, износило око 16%.⁸⁶ Закон о јавним набавкама ЕУ прописује стандардну процедуру, којом се спречава злоупотреба и корупција на тржишту јавних набавки. Овим законом прецизира се поступак јавних набавки као што су: процедуре јединственог тендера (single tender procedures), процедуре селективног тендера (selective tender procedures), оглашавање позива за достављање понуда, временски период за достављање понуда и дискреционо право државног службеника кад може да фаворизује домаће добављаче. У Србији је усвоје Закон о јавним набавкама,⁸⁷ међутим, у пракси се показао као неконзистентан што је довело и до појаве корупције у овом сегменту пословања, тако да је с пролећа 2013. Године усвојен Нови Закон о јавним набавкама. У припреми је нови Закон о јавним набавкама, али и укидање Агенције за јавне набавке, као самосталне организационе целине, тако да ће јавне набавке бити у склопу Министарства за финансије.

⁸⁴ Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009. стр.479

⁸⁵ <https://www.newapproach.org/directiveList.asp>

⁸⁶ <https://www.newapproach.org/directiveList.asp>

⁸⁷ Закон о јавним набавкама. Службени гласник Републике Србије. бр. 116/ 2008

3.4. Подизање конкурентности привреде Србије на путу ка Европској унији

Дугорочно оријентисани страни капитал не долази у нестабилна и турбулентна подручја. Нестабилна привреда, социјални немири, нестабилна национална валута, неконзистентна монетарна и фискална политика и висока инфлација представљају подручја која инвеститори заобилазе. Без повољног пословног окружења које пружа услове за профитабилно пословање нема страних инвестиција, посебно када доминирају компликовани административни процеси и бирократски трошкови. У вези са институционалном изграђеношћу треба напоменути да је неопходно либерализовано тржиште које омогућава фер и слободну тржишну утакмицу, као и развијену правну инфраструктуру. Од кредибилне владе, односно од предвидивости целокупног друштвено-политичког система зависи и прилив страног капитала.⁸⁸

Јасно је да су различити циљеви, потребе и стратегије навеле компаније да осмисле различите механизме за процену локација за инвестирање. Међутим, постоје одређени критеријуми који се доследно појављују у истраживањима: приступ потрошачима, стабилно друштвено и политичко окружење, лакоћа пословања, поузданост и квалитет физичке инфраструктуре, могућност да се ангажују професионалци из струке, могућност да се ангажује руководећи кадар, ниво корупције, трошкови радне снаге, криминалитет и безбедност, стопе пореза на добит предузећа, или цене инфраструктурних услуга. Све ове детерминанте се могу класификовати у три јасно одвојене групе: оквир државних политика, економске детерминанте и олакшице за пословање.

Стварање повољних услова за домаћа и страна улагања представља велики изазов за све земље, имајући у виду да све већа глобализација и притисак да се буде конкурентан у пословању на тржишту ствара потребу за непрестаним побољшањем општег пословног окружења и резултата рада привредних друштава. Република Србија је дефинисала приоритете у циљу привлачења и задржавања директних страних улагања, и то у следећем смислу.⁸⁹

⁸⁸ Стојковић, Р., и Раичевић, М., (2010), Политички ризик и међународно пословање, Економика. Економика, Друштво економиста „Економика“ Ниш. Ниш. бр. 56 (3), стр. 165-174.

⁸⁹ Роксић, Ј.: Унапређење пословног амбијента у Републици Србији - законски оквир за страна улагања, Финансије, Вол. 65, бр. 1-6. Београд, 2010. стр. 6-25.

- унапређење опште инвестиционе климе (побољшање услова за улагање у земљи). која подразумева широки спектар одговарајућих прописа и боље разумевање важности непосредних страних улагања у економском и друштвеном развоју земље;
- изградња повољне слике о Србији у иностранству, која подразумева план маркетиншких и промотивних активности с циљем привлачења нових улагања и стварања бољих услова за инвестирање;
- привлачење нових улагања и максимално поједностављење процедуре оснивања и пословања предузећа страних улагача;
- пружање пуне подршке инвеститорима, између осталог и у области сарадње образовног система и привреде, у смислу стварања што повољнијег окружења за директна страна улагања.

Влада Републике Србије је ради унапређења пословне и инвестиционе климе у земљи, а у циљу привлачења домаћих и страних улагања, повећања производње и извоза и смањења незапослености путем отварања нових радних места, спровела прву фазу реформе релевантних прописа током које је учињен значајан напредак у стварању повољног пословног окружења кроз повећање правне сигурности и побољшање инвестиционих услова.

Како би се тај тренд наставио и у наредном периоду, предузимају се кораци да се унапреде регулатива и административно окружење за оснивање предузећа, да се поједностави процедура за пословну регистрацију и инвестирање у циљу повећања домаћих и страних улагања, као и да се појача конкурентност корпоративног сектора.

У том правцу, активности се пре свега предузимају на плану отклањања административних препрека ради добијања потребних дозвола за пословање са иностранством, као и добијања лиценци и сертификата, а такође и уклањања препрека за отварање нових радних места, извоз, репатријацију профита и коришћење услуга финансијског сектора. Такође, настоји се да се побољша политика запошљавања, регулише питање власништва над земљиштем и омогући реституција, да се поједностави процедура и скрате временски рокови за добијање дозвола за градњу, обезбеди спровођење уговора као и регистровање поседа.

Ове активности дефинисане су Стратегијом подстицања и развоја страних улагања коју је марта 2006. године усвојила Влада Републике Србије.

Наведени документ садржи детаљну анализу инвестиционог окружења и наглашава потребу за дубљим реформама у циљу унапређења пословне климе.

Стратегијом су дефинисане конкретне мере и активности које је потребно спровести да би Србија постала регионално одредиште за улагања. Саставни део Стратегије је и Акциони план за отклањање административних препрека за страна улагања којим су предвиђене мере усмерене на реформу прописа у областима као што су оснивање предузећа са страним улогом, развој инфраструктуре, рад предузећа, реформа државне управе, реформа судства и остале системске мере. Од доношења Стратегије, на глобалном нивоу (светска економска криза), као и у самој држави (политичка нестабилност, економска криза), наступиле су бројне околности, које су имале негативан утицај на процес изградње пословног амбијента.

Циљеви реформе пословног окружења су правна сигурност и успешан развој привреде, односно целокупни економски и друштвени напредак. Остварење ових циљева треба да допринесе подстицању домаћих и страних инвестиција, повећању запослености, прилагођавању српске привреде европским стандардима, интеграцији Србије у токове међународне размене, јачању конкурентске способности. преносу нових технологија, модернизацији пословања, повећању извоза, уштеди енергије и већем степену испуњености општих услова за прикључивање Србије ЕУ.

У том циљу, у Републици Србији је окончана прва фаза тзв. гиљотине прописа која има за циљ да обезбеди смањење непотребних административних процедура, смањи правну несигурност и повећа конкурентност домаће привреде на светском и европском тржишту.

Влада Републике Србије усвојила је Стратегију регулаторне реформе чији је саставни део Акциони план којим је предвиђена динамика реализације појединих активности. Регулаторна реформа се спроводи уз активно учешће Пословног савета, основаног са задатком да од пословног сектора (дакле и страних инвеститора који послују на српском тржишту) прикупља предлоге за стављање ван снаге или измену неефикасних прописа и предлаже конкретна и реална решења.

Када је реч о конкретним мерама и активностима које су предвиђене Акционим планом за отклањање административних препрека за страна улагања, а које су до сада реализоване, издвајају се то да је усвојен нови Устав, велики број закона који се тичу планирања и изградње грађевинских објеката, односно закона који регулишу пословање.

У наредном периоду треба интензивирати активности у циљу реализације преосталих мера предвиђених Акционим планом за отклањање административних препрека за страна улагања, а од посебне важности јесте усвајање новог Закона у области својинско-правних односа.

Потребно је израдити нацрте измена и допуна Закона о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса и Закона о комуналним делатностима којима ће се укинути монопол јавних и комуналних предузећа и стећи услови за њихову приватизацију. Да би се привукли значајни износи непосредних страних улагања, неопходно је додатно подстаћи сарадњу јавног и приватног сектора, унапредити инфраструктуру и даље јачати конкуренцију српске привреде.

ЗАКЉУЧАК

Користи од Европске уније су бројне, почевши од тога што нема визног режима, постоји низ субвенција за земље чланице, реноме који држава добија уласком у ЕУ итд. Приступање Европској унији већина људи оцењује позитивно, али то чини без дубљег упуштања у анализу које су то користи које чланство у ЕУ стварно доноси. Поред ових постоји још низ других бенефиција које се могу грубо класификовати у политичке, привредне и финансијске предности ЕУ.

Чланство у ЕУ је први стратешки спољнополитички приоритет Републике Србије. Европска унија је најважнији трговински и инвестициони партнер Србије и тиме један од најзначајнијих фактора економске стабилности земље. Србија је 29. априла 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању са ЕУ, који је, након завршеног процеса ратификације у Народној скупштини Републике Србије, парламентом држава чланица ЕУ и Европском парламенту, ступио на снагу 1. септембра 2013. године. Статус кандидата за чланство у ЕУ је стекла 1. марта 2012. г. а одлуком Европског савета од 28. јуна 2013. о отварању приступних преговора са Србијом започиње најзахтевнија фаза европске интеграције - преговори о чланству, која подразумева потпуно усаглашавање са системом, вредностима и законодавством ЕУ. Најзначајнија фаза у процесу европских интеграција започиње тренутком отпочињања преговора о чланству, што симболички представља одржавање прве Међувладине конференције за преговоре држава чланица ЕУ с једне и државе кандидата с друге стране.

Позитивни економски ефекти за земље чланице углавном долазе кроз интензивнију и либерализовану трговину, ефикаснију алокацију ресурса у Унији, ефекат акумулација, снижење каматних стопа и вишеструко већи прилив страних инвестиција. Оно што подстиче настанак ових економских ефеката је слободан проток робе, радника и капитала у оквиру Уније, као и немерљиво већи степен политичке и правне сигурности које чланство поседује.

Србија је, у протеклом транзиционом периоду, у робној размени са Европском унијом, остварила значајно повећање извоза робе са 2,7 милијарде евра у 2001. на 10,2 милијарде евра у 2008. години, као и увоза робе са 5 милијарди евра у 2001. на 17.9 милијарди евра у 2008. години, уз пораст

спољнотрговинског дефицита са 2,3 милијарди евра у 2001. на 7,7 милијарди евра у 2008. години. Просечна стопа раста увоза роба и услуга износила 21,9%. Након тога, под утицајем глобалне кризе долази до смањивања увоза, као и дефицита за 2,6 милијарди евра.

Европска унија је традиционално најзначајније српско извозно тржиште. У периоду од 2000. до 2012. године дошло је до значајног раста спољнотрговинске размене Србије са Европском унијом. Оно што је карактерисало ову размену био је континуиран раст увоза и велике турбуленције на бази извозних токова, што је узроковао увећање спољнотрговинског дефицита. Водеће групе производа у размени са Европском унијом чинили су: воће, одећа, обојени метали, гвожђе, челик, што представља мање значајне производе у међународној размени. Са тржиштем око 500 милиона становника Европска унија ће и у будућности представљати кључно извозно тржиште за српске производе. То потврђује и чињеница да близу трећине српских извозника планира, у наредном периоду, повећање извоза у Европску унију. Тржиште Европске уније је за извознике из Републике Србије значајно због повољног третмана који омогућава извоз великог броја производа без царине, укључујући и велики број производа који се извозе под преференцијалним статусом.

Потписивањем и применом Споразума о стабилизацији и придруживању, сви наши производи ће бити ослобођени царине према земљама Европске уније. Као најзначајнија мера за унапређење извоза у Европску унију, као и укупног извоза, од круцијалне важности је наставак процеса приватизације и појачан прилив страног капитала. Поред тога, Србија мора да прихвати стандарде Европске уније, трговинске законе и наставити хармонизацију царинских стопа са Европском унијом.

Европска унија представља најзначајнијег спољнотрговинског партнера Србије и учествује са више од половине у укупном увозу и извозу Србије у иностранство. С друге стране, ЕУ нема алтернативу нити у погледу земаља које су инвестирале у Србију с обзиром да према обиму нето директних страних инвестиција у укупним инвестицијама њено учешће је далеко највеће. Удео ЕУ у укупном извозу Србије смањивао се у претходним годинама, што је била последица бржег раста извоза у земље ЦЕФТА. Међутим, уколико се узме у

обзир могућност да ће и остале земље ЦЕФТА временом постати чланице ЕУ онда ће ЕУ имати доминантан значај за економски развој Србије.

У робној размени Србије са Европском унијом у 2012. години остварена је значајна покривеност увоза извозом, од 61,4 одсто, а највећи суфицит, вредан пола милијарде евра, остварила је пољопривреда. Структура извоза није задовољавајућа, јер доминирају примарни производи, а не роба која има додатну вредност, а велики проблем и даље представља немогућност да се искористе сви преференцијали из Прелазног трговинског споразума, односно, квоте за извоз у ЕУ. Србија највише извози у Италију, Немачку, Румунију и Словенију, а углавном увози из Немачке, Италије и Мађарске. Суфицит остварује једино са Кипром, Летонијом и Литванијом, земљама с којима је размена занемарљива. Србија као земља кандидат има право на бесповратну помоћ из ЕУ од 200 милиона евра годишње, а такође ће моћи да рачуна на бесповратну помоћ ЕУ и у периоду од 2014. до 2020. године. Да је Србија чланица ЕУ, са садашњим нивоом БДП-а би из европских фондова могла да добија 1,2 милијарди евра годишње, што практично значи да Србија због тога што није чланица Уније годишње губи милијарду евра.

Пут Србије ка чланству у ЕУ води кроз процес стабилизације и придруживања (ССП). Основни циљ овог пројекта ЕУ је, да земљама у региону омогући брже спровођење политичког и економског преображаја који су неопходни за напредак у процесу придруживања. Опредељење Србије да се што брже прикључи ЕУ захтева дефинисање стратешких праваца привредног и социјалног развоја. То има за циљ стварање стабилног и ефикасног тржишног система привређивања и конкурентне тржишне привреде. Таква привреда делиће све „вредносне“ одреднице друштвено- економског миљеа ЕУ. Хармоничан привредни и социјални развој резултираће отварањем нових радних места и већом социјалном кохезијом. Овим се не исцрпљује листа економских користи које ће Србија имати од придруживања ЕУ. Долази до побољшања пословних перформанси и конкурентске предности националне привреде. Уместо старе економије која је вођена ресурсима афирмише се концепт „нове економије“, економије засноване на знању. Надаље, тиме ће се креирати повољнији пословни амбијент за привлачење СДИ. Таква економија ће бити у стању да обезбеди одрживи привредни раст са новим радним местима и биће спремна да се суочи са притиском конкуренције унутар ЕУ.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Беговић, Б., Мијатовић, Б., Пауновић, М., и Поповић, Д., *Гринфилд стране директне инвестиције у Србији*, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2008.
- [2] Беговић, Б.: *Институционалне реформе у 2009. години*, Центар за либерално демократске студије, Београд, 2010.
- [3] Bitzenis A., Andronikidis A., Cost and benefits of integration in the European Union and in the Economic Monetary Union (EMU), http://www.denbridgepress.com/emfm_abstract.php?a=18
- [4] Будимир, Б., Међак, В., *Водич кроз придруживање Србије Европској унији*, 16АС Фонд, Београд, 2008.
- [5] Business info group. (2012), Стране директне инвестиције у Србији 2001-2012.
- [6] Business info group: Стране директне инвестиције у Србији 2001 - 2011, Београд, 2012.
- [7] Вукадиновић, Р., *Право Европске уније*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1999.
- [8] Група аутора (редактор: Ловрета. С.), *Стратегија развоја трговине Републике Србије*, Влада Републике Србије, Министарство трговине и услуга, Београд, 2009.
- [9] Група аутора, (редактор: Самарџић, С.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
- [10] Група аутора, *Посткризни модел економског раста и развоја Србије 2011-2020*, (координатор: Бајец, Ј.), УСАИД-СЕГА пројекат, Београд, 2010.
- [11] Група аутора, *Учимо о Европи*, Публикација, Центар за слободне изборе и демократију, Београд, 2005.
- [12] Динан, Д., *Све ближе унија-увод у европску интеграцију*, Службени гласник, Београд, 2005.
- [13] Ђуричин, Д., Анти-кризни програм у 2011. и стратегија одрживог раста и развоја (Србија 2020), *Економика предузећа*, бр. 1-2, Београд, 2011.
- [14] European Union, *Treaty establishing the European Community, Official Journal of the European Communities, C 340, 10.11.2012* Закон о заштити потрошача, Службени гласник Републике Србије, бр. 73 /2010.
- [15] Здравковић М., *Посткризни модел економског раста и развоја Србије 2011-2020.*, УСАИД. Фонд за развој економске науке, Београд, 2010.
- [16] Квартални монитор економских трендова у Србији, издања 2008-2012., ФРЕН, Београд.
- [17] Кнежевић - Предић В., Радивојевић З., *Право Европске уније*, Београд, 2010.
- [18] Комшић Ј., *Принципи Европске уније*, Асоцијација мултиетничких градова југоисточне Европе, 2013.
- [19] Крагуљ Д., Милићевић Д., *Економија - Увод у економску анализу, микроекономија и макроекономија*, Макарије, Београд, 2007.
- [20] Лабус, М, Милошевић, С.: *Економска криза у Србији: Између раста и структурних промена*, Раст у условима глобалне рецесије и финансијске кризе: (не) конвенционалне иницијативе, Копаоник бизнис форум 2009.
- [21] Лопандић, Д., Јањевић, М., *Уговор о Европској унији - од Рима до Мاستрихта*, Међународна политика, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука и Европски покрет у Србији, Београд, 1995.
- [22] Мијатовић, Б., *Српске институције и политике из европског угла*, Институционалне реформе у 2010. години, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2011.
- [23] Миловановић, Г., Веселиновић, П., *Глобализација и транзиција*, Економски факултет Крагујевац, Крагујевац. 2010.

- [24] Министарство финансија РС, *Основни индикатори макроекономских кретања*, ажурирано 10.02.2013. године, 2013.
- [25] Мишчевић, Т., „Преговори Србије и Европске уније за закључење Споразума о стабилизацији и придруживању“, *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
- [26] Национални програм за интеграцију Србије у ЕУ, Република Србија-Влада, Београд, 2008.
- [27] Пиколић, Г., Јовановић, Н., Тодоровић, В., *Се/а 2007-2010- Искуства, потемци и перспектива*, Центар за нову политику, Београд, 2011.
- [28] Петровић, П., Привредни раст Србије након кризе: нето извоз, конкурентност и контрола јавне потрошње, *Економика предузећа*, бр. 1-2., Београд, 2011.
- [29] Поповић, Г., *Европска унија - развој, организација, институције*, Беседа. Бања Лука, 2008.
- [30] Привредна комора Србије (ГЖС), *Пословање са иностранством*, Београд. 2012. год.
- [31] Прокопијевић М., *Европска унија*, Службени гласник Србије, Београд, 2005.
- [32] Регионална привредна комора Ваљево. „*Привредни трендови на подручју РПК Ваљево 1-Х 2012*“, РПК Ваљево, 2012.
- [33] Републички завод за статистику (РЗС), Саопштење бр. 23 (статистика спољне трговине бр. 12), Београд, 2012.
- [34] Роксић, Ј.: Унапређење пословног амбијента у Републици Србији - законски оквир за страна улагања, *Финансије*, Вол. 65, бр. 1-6, Београд, 2010.
- [35] Стојковић, Р., и Раичевић, М., Политички ризик и међународно пословање, *Економика, Економика, Друштво економиста „Економика“* Ниш, Ниш, бр. 56 (3). 2010.
- [36] Стратегија развоја трговине Републике Србије, Влада Републике Србије. Министарство трговине и услуга, Београд, 2009.
- [37] Ђузовић. С., *Менаџмент квалитетом у трговини*, Економски факултет, Ниш.2010.
- [38] Фуше, М., *Европска унија пола века касније: стање и сценарији обнове*, Службени гласник, Београд, 2009.
- [39] *Commission of the European Communities, „Implementation report on '2002 Review of the Internal Market Strategy — Delivering a Promise'“, Commission Staff Working Paper, Brussels, 14.01.2003, SEC (2003) 43*
- [40] *Conseil des Communautés européennes, Programme General du 28 mai 1969 en vue de l' elimination des entraves aux échanges resultant de disparities entre les dispositions réglementaires et administratives des Etats membres, Journal officiel des Communites europeennes. Luxemburg, No. C 76/1, 17.06.1969.*
- [41] *Council Regulation (EC) No 139-2004 of 20 January on the control of concentrations between undrtakings (the EC Merger Regulation)*
- [42] Џомбић И., *Европска унија - прошлост, садашњост, будућност*, Friedrich- Ebert –Stiftung, Сарајево, 2010.
- [43] *World Bank, World Development Indicators 2012..*

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

- [1] <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/serbiaMenforcing-contracts>
- [2] http://www.denbridgepress.com/emfin_abstract.php?a=18
- [3] <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu?lang=lat>
- [4] <http://mfp.gov.rs/pages/article.php?id=7161>
- [5] <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=0&>
- [6] <http://www.trzistesrbije.com>
- [7] <http://www.gradjevinarstvo.rs>,
- [8] <http://www.economy.rs/vesti/22070/Smanjen-trgovinski-deficit-Srbije-za-27-odsto.html>
- [9] <http://www.iien.bg.ac.rs/index.php/sr/2012/2012-1-2>
- [10] <http://www.emins.rs/srpslci/publication/article/srbija-u-procesu-evropskih-integracija>
- [11] http://www.dejanlucic.net/le_cercle_and_the_struggle_for_the_european_continent.html
- [12] <http://www.siepa.gov.rs/ci/index-ci/podrska-izvozu/export-helpdesk.html>
- [13] <http://www.newapproach.org/directiveList.asp>.